

Afdeling Politologie

DE WERKING VAN EEN DEMOCRATISCH BESTEL

Veertig jaar onderzoek en onderzoeksstrategie
in een gevoelig gebied

Leuven
2002

Redactie: Wilfried Dewachter, met de medewerking van de huidige leden van de Afdeling Politologie.

© 2002 Afdeling Politologie, K.U.Leuven, Van Evenstraat 2B
D/2002/2785/2

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means without permission in writing from the publisher.

Een wetenschappelijke cultuur

Veertig jaar geleden, in oktober 1961, is het Centrum voor Politieke Studies opgericht aan de Katholieke Universiteit Leuven – Université Catholique de Louvain als één van de zes componenten van het Instituut voor Economisch, Sociaal en Politiek Onderzoek dat een forse impuls wilde geven aan het onderzoek in deze wetenschappen aan de K.U.L.-U.C.L.. Het tweetalig Centrum voor Politieke Studies-Centre d'Etudes Politiques stond onder de leiding van de eminente hoogleraar in het staatsrecht, prof. Jan De Meyer. Gaandeweg is uit het Centrum de vakgroep Politologie gegroeid, onder de naam: Afdeling Politologie, gestileerd zowel door de splitsing van de universiteit K.U.L.-U.C.L. als later van de Faculteit Economische en Sociale Wetenschappen van de K.U.Leuven, dit laatste gecombineerd met het beleid van die Vlaamse universiteit tot departementalisatie. De plaatsbepaling van de vakgroep in het universitair bestel is dan de vrucht van een facultaire beslissing¹.

Naar bestaffing lijden het Centrum en ook later de Afdeling aan de algemene Belgische en vervolgens ook de Vlaamse ziekte van bijzonder beperkte bestaffing en investeringen in de gedragswetenschappen, zowel wat onderwijs als wat onderzoek betreft. De politologie –in brede zin- komt daar nog het meest bekaaid uit². Zij haalt, alle universiteiten en onderzoekscentra samen, niet eens 1 % van de wetenschaps- en universitaire begrotingen in België. Doch: "Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre..."

1. Een uitvoerige beschrijving en beoordeling van die ontwikkeling biedt:

E. GERARD, *Sociale wetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Leuven 1892-1992*. Leuven, Politica cahier, nr. 3, november 1992, blz. 97-143.

2. M. DE MEY, J. BRAECKMAN, T. CLAES, *Wetenschap als cultuur. Rapport van een studie in opdracht van de VRWB betreffende "De impact van de wetenschappen op de hedendaagse cultuur en de bijzondere problematiek van de cultuur- en gedragswetenschappen"*. Brussel, Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid, 1995, 272 blz.

Voor latere gegevens zie o.m. de jaarverslagen van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen. Bijvoorbeeld: *Beleidsplan 2001-2005. Bestedingsanalyse*

De politologie is de wetenschappelijke studie van de politiek. En politiek is de doelbewuste vormgeving van de maatschappij door middel van algemeen bindende machtsuitoefening. De wetenschappelijke studie hiervan is bijzonder moeilijk omwille van het macro-niveau waarop zij vooral moet werken en omwille van het machtsgebeuren dat in de kern van haar object staat.

Internationaal werkt het politologisch onderzoek via drie ingangen: het politiek bestel -met inbegrip van de institutionele vormgeving-, de politieke besluitvorming en het politiek beleid.

In de ontwikkeling van de politologie aan de K.U.Leuven evenwel is de term politologie -lang geleden al- in enger perspectief gebruikt om de oriënterende, typische invalshoek en de sterke empirische onderbouwing bij het politiekwetenschappelijk onderwijs en onderzoek aan te duiden. Kenmerkend voor die invalshoek is

(1) het niet begrensd zijn door de institutionele vormgeving die wel in haar uiteenlopende reikwijdte en betekenis wordt erkend,

(2) de sterke aandacht voor het maatschappelijk draagvlak van de politiek, (3) daarbij aansluitend, de doelgerichte inpassing van de maatschappelijke structuren en culturen in de maatschappij, waarbij in Leuven aan de politieke cultuur een zeer voorname plaats wordt toegekend en tenslotte (4) vooral de aandacht voor de politieke dynamica.

Politiek is inderdaad niet een vastliggend patroon, maar een dynamisch gebeuren met vele actoren in wisselende interacties, onder meer in functie van machtsuitoefening en beleidsvoering.

Die typische oriëntatie van de politologie in Leuven is moeilijk in één term uit te drukken: politieke sociologie komt er nog het dichtst bij. Die zal men dan ook meermaals in de Vakgroep tegenkomen. Maar om facultair-organisatorische redenen kon die niet zonder meer gebruikt worden³. Er werd dan ook geopteerd om "politologie in engere zin" als naam te gebruiken. Die traditie zet zich vandaag nog voort. Belangrijk in dit academisch gebeuren blijft **de wetenschappelijke aanpak: verder dan de instituties prioritair kijken naar de maatschappelijke actoren met veel aandacht voor de structurering en de culturalisatie, in het basisperspectief dat politiek per essentie dynamisch is en niet statisch.**

Ingebed in een waarachtige universitaire setting is het onderzoek van de Afdeling Politologie in zeer overwegende mate fundamenteel, gericht op

het reële functioneren van de democratie in de Westerse maatschappij met als bevoorrecht onderzoeksveld de politieke besluitvorming en het politiek bestel in België dat meer en meer in vergelijkend perspectief wordt aangepakt. Toegepast onderzoek wordt doorgevoerd in de mate dat het ook een onmiskenbare meerwaarde biedt aan minstens één van de hoofdthema's van haar fundamenteel onderzoek én het onderzoek bovendien volkomen onafhankelijk gevoerd kan worden. Dit onderzoek leidt tot een dynamische staatkunde waarin de politieke gedragingen van uiteenlopende, min of meer machtige actoren in de verschillende besluitvormingsprocessen de basiseenheden vormen.

Dit fundamentele vorschon heeft in de loop van de 40 jaar een duidelijke ontwikkelingslijn gekend. Het is vertrokken van de verkiezingen. Waar anders zou men het grondig peilen naar de aard van de democratie moeten beginnen?

1.

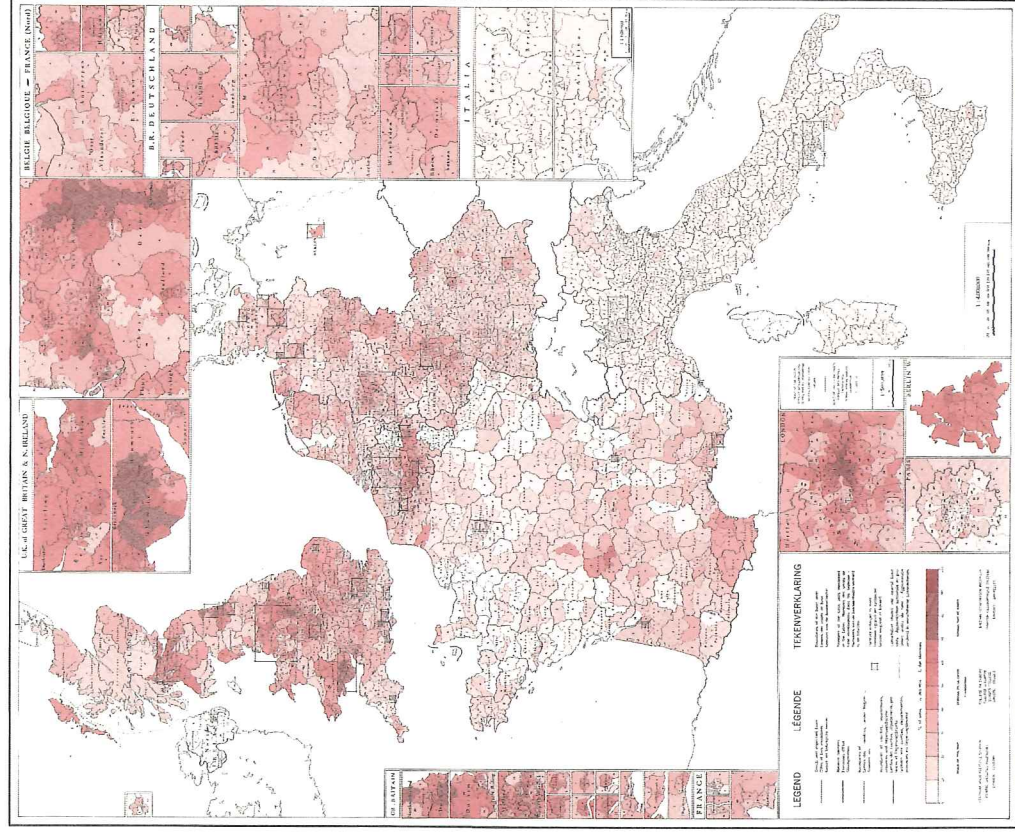
Verkiezingen

Eerste stap: Originele verkiezingscartografie

De politologie als wetenschap der politiek aan de U.C.L.-K.U.L. heeft van bij haar stichting in 1892 tot aan Wereldoorlog I een mooie bloei gekend, ook op stuk van onderzoek met professoren als L. Dupriez (o.m. *Les Ministres, Le suffrage universel*), J. Van den Heuvel, V. Brants, later F. Van Goethem. Ook via haar dynamisch beleid van als boek gepubliceerde doctoraten boekte zij succes. Na Wereldoorlog II moet, zoals aan alle Belgische universiteiten grotendeels herbegonnen worden. De *Université Libre de Bruxelles*, met name het *Institut de Sociologie Solway* is het eerst als het de verkiezingsstudies van R. De Smet, R. Evalenko en W. Fraeys publiceert. Die werken zijn verkiezingscartografisch en –sociologisch.

Het nieuwe *Centrum voor Politieke Studies* schrijft zich in die lijn in, die in wezen een Franse lijn is. Zijn eerste onderzoek is de eerste verkiezingskaart van Europa: de zes staten van de Gemeenschappelijke Markt en het Verenigd Koninkrijk (studie doorgevoerd in intense samenwerking met het *Europacollege* in Brugge)⁴. Het onderzoek toont een zeer uiteenlopende spreiding van de kiezerskorpussen van de grote ideologische oriënteringen: communisme, socialisme, christen-democratie, liberalisme, conservatisme in West-Europa aan, waarbij ook het effect van uiteenlopende kiesstelsels zeer goed zichtbaar wordt. Een eenvormig electoraal stelsel, maar vooral duidelijke richtingaanwijzingen van de kiezers voor de Europese besluitvormers blijken nog zeer ver af. De Europese electorale beslissing zal nog heel, heel veel werk vergen...

4. J. DE MEYER, I. KORMOSS, G. CRAENEN, W. DEWACHTER, J. P. HENOQUE, P. PETTOVICH, G. VAN DE PUT, *Elections in the Countries of the European Communities and in the United Kingdom, 1957-1959*, Brugge, De Tempel, 1967. 366

Uittreksel uit één van de 7 cartogrammen uit de eerste Europese verkiezings-

In die lijn is dan nog meer indringend gewerkt voor België voor de verkiezingen van 1968⁵ en naderhand vooral voor de gemeenteraadsverkiezingen, waarbij de vergelijking van de spreiding der stemmen in de gemeenten vóór en na de fusie van de gemeenten in 1976 zeer sprekend is⁶. De fusie houdt een stuk "nationalisering" van de gemeenteraadsverkiezingen in. De *Atlas* van 1968 staat model voor de recurrente "atlassen" van de parlementsverkiezingen die het Nationaal Instituut voor de Statistiek sinds 1985 bij elke parlementsverkiezing -nu sterk geholpen door elektronische verwerking- uitgeeft⁷.

Deze eerste onderzoeken liggen duidelijk in de lijn van de Franse *science politique* met grote namen als André Siegfried, F. Goguel, G. Lavau, R. Rémond, A. Lancelot en anderen⁸. Vandaar is het maar één stap naar de Franse politologie "sortant du droit public" met Maurice Duverger en G. Burdeau op kop. Gaandeweg wordt intens aangesloten op de Duitse *Politikwissenschaft* van Max Weber, vanzelfsprekend, maar ook van O. Stammer, O. Flechtheim, F. Hermens, en wat de politieke sociologie betreft Max-Gustav Lange. Een brugfunctie tussen die twee sterke politologieën, puttend uit hun eigen traditie vervullen geleerden als Raymond Aron, A. Grosser, Jean Meynaud die ook de Italiaanse traditie van G. Mosca en V. Pareto integreert. Die Europese politologie is in de jaren vijftig en zestig duidelijk sterker dan de Amerikaanse. De Britse ontwikkelingslijn met H. Laski en D. Butler bijvoorbeeld is dan ook vrij "continentaal" Europees.

Uit de eerste onderzoeken wordt meteen pijnlijk duidelijk dat de politieke statistiek in België, behoudens de meest elementaire verkiezingsuitslagen, onder alle peil staat en lang niet meer het beroemde peil van A. Quételet en anderen uit de 19e eeuw haalt, zodat het politologisch onderzoek zelf eerst veel statistische gegevens moet verzamelen om het

-
5. W. DEWACHTER, *Politieke kaart van België. Atlas van de parlementsverkiezingen van 31 maart 1968*. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1969, 79 blz. + 23 kaarten.
 - W. DEWACHTER, *Carte politique de la Belgique. Atlas des élections législatives du 31 mars 1968*. Antwerpen, Editions Scientifiques Erasme, 1970, 79 p. + 23 cartes.
 6. L. HOLVOET, De nieuwe politieke kaart van België, in: *Res Publica*, 1976, nr. 3-4, blz. 445-460 + 5 kaarten.
 7. N.I.S., De verkiezingsuitslagen van 13 oktober 1985 in cartogrammen, in: *Weekbericht*, 24.10.1985, nr. 2109, 23 blz.
Verder voor: 1987, 1991, 1995 en 1999.
 8. W. DEWACHTER, De Politieke Wetenschap in België: resultante van Franse cultuur en eigen programma's, in: *Acta Politica*, 1974, nr. 1, blz. 24-53.

politiek gebeuren, vooral op macro-vlak, ietwat te kunnen beschrijven vooraleer het kan overgaan tot testen, toetsen en verklaren⁹. Dit vormt een sterk ontmoedigende handicap voor het wetenschappelijk onderzoek waardoor een recht-toe-recht-aan “strategie” opvallend wordt gehinderd.

Zo waren er helemaal geen statistische gegevens beschikbaar over nochtans een elementair gegeven in een “particratie”: de ledenaantallen van de politieke partijen. Integendeel: de politieke partijen hielden de aantallen tot diep in de jaren '70 schroomvallig afgeschermd en geheim. Een minutieus en geduldig detectivewerk, gekoppeld aan een doorgedreven kritische beoordeling leverde voor het eerst behoorlijk betrouwbare cijfers op voor alle partijen, vanaf Wereldoorlog II¹⁰. Het werk moest wel door de Afdeling Politologie uit haar schaarse middelen zelf opgezet worden...

Een fundamentele stap: Wat beslissen verkiezingen?

Universeel bekeken hebben verkiezingen lang geen constante output; zij genereren helemaal niet eenzelfde resultaat. Zelfs deze in fundamenteel democratische staten hebben niet alle hetzelfde effect, ook al verlopen zij volgens de minimaal te respecteren regels en zijn ze behoorlijk georganiseerd.

De beslissingen die verkiezingen tot stand brengen lopen uiteen van het kiezen van de machtigste man ter wereld: de president van de V.S.A., over de keuze van de eerste minister en zijn homogene regeringsploeg naar de personele én partijdige samenstelling van machtige parlementen, tot slechts een gedeeltelijke inbreng in het op gang brengen van eerder zwakke parlementen.

Tot in 1898 kon men met de Franse politoloog J. Barthélemy ponerend: “*La Belgique possède le meilleur mécanisme électoral de l'Europe*”¹¹ want, voegde de “Vlaamse” politoloog van toen Emile De Laveleye eraan

9. Meer dan 30 jaar later moet men de politieke statistiek in België nog steeds karakteriseren als: beperkt en onvolledig, weinig professioneel, ongeordend aanbod, sterk institutioneel, conservatief en statusch van oriëntering, verhoud in onprecieze categorieën. Voorwaar geen fraai bilan.

Zie: W. DEWACHTER, Politieke statistiek in België, in: *Res Publica*, 2000, nr. 2-3, blz. 379-389.

10. M. MAES, *De ledenaantallen van de politieke partijen in België*. Leuven, Afdeling Politologie, 1988, 171 blz.

11. J. BARTHELEMY, *L'organisation du suffrage et l'expérience belge*. Parijs, Giard &

toe: "Parce qu'il n'y a que deux partis dans la Chambre"¹². Het meernamig meerderheidstelsel wordt in 1899 vervangen door een subliem stelsel van evenredigheid. Subliem doordat het niet alleen via de "Belgische" delerreeks D'Hondt de zetels evenredig verdeelt over de partijen, maar bovendien omdat het aan de kiezer toelaat om uit de voorgestelde kandidaten per partij zijn volksvertegenwoordiger te selecteren en dat op een technisch even verfijnde als eenvoudige manier¹³. Die rijke mogelijkheid tot beslissen wordt echter door de kiezers tot op de dag van vandaag niet opgenomen.

In 1967 heeft de Afdeling Politologie de zwakke inbreng van de kiezers in de Belgische politiek vanaf 1919 kunnen én moeten vaststellen¹⁴. De kiezers beslissen alleen over de zetelverdeling onder de partijen. De aanstelling als Belgisch parlements lid wordt in de politieke partijen beslecht. Dit ophefmakend onderzoeksresultaat van 1967 blijft nog steeds geldig – ondanks het ijveren van heel wat politici om hierin verandering te brengen en ondanks de aanpassingen die de politiek al heeft aangebracht.

Die zwakke output van verkiezingen kon in 1967 reeds in zeer aanzienlijke mate verklaard worden, via de machtsmomentenanalyse, een onderzoekstechniek van de Afdeling Politologie tot het dissecteren van besluitvormingsprocessen die de beslissende actoren en hun aandeel naar voren haalt, zodat stuk per stuk tot verklaring kan worden overgegaan. Dit grondig onderzoek van de machtsmomenten in de parlementsverkiezingen in België leverde en levert nog altijd uitgelezen ingrijppunten voor verandering op. – Beleidsvoering evenwel is de taak van de politiek. – In die lijn is ook heel intensief het gebruik van de voorkeurstemmen bij de parlementsverkiezingen ontleed¹⁵.

Opmerkelijk genoeg neemt de kiezer in België bij de minder belangrijke gemeenteraadsverkiezingen wel die mogelijkheid op. Begrijpe wie

12. E. DE LAVELEYE, *Le gouvernement dans la démocratie*. Parijs, Deel 2, 1892, 2e uitg., blz. 101. Vanaf 1894 komt men in een meerpartijenstelsel.

13. Afgezien van deodeloze complicatie – door de partijpolitiek – via de overdracht van de hoofdvakstem en de norm van het cijfer van verkiesbaarheid.

14. W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverruwing in het Belgische politiek bestel*. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1967, 390 blz.

15. Zie terzake de studies van M. DEWEERDT (voor 1961, 1965, 1968, 1971, 1974, 1977 en 1978), van L. DEWINTER (voor 1981), van M. VERMINCK (voor 1985), van E. DAS (voor 1991) en van J. SMITS (met I. THOMAS voor 1995 en B. WAUTERS voor 1999) telkens in: *Rec. Publica*

kan: waarom macht laten liggen in belangrijke beslissingsprocessen ! De verklaring hiervan zoekt en vindt men in het begrip: sociale afstand¹⁶.

Hoe verkiezingen organiseren?

Vanaf de simulatie qua samenstelling van een paritaire Senaat, dat een strijdpunt was voor de regering T. Lefèvre, over de prognose van de parlementsverkiezingen van 1965 uit de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1964 heeft de Afdeling Politologie in de loop der jaren een grondige deskundigheid opgebouwd inzake verkiezingstechnieken¹⁷. Met haar onderzoeken terzake is zij meermaals sterk voorlichtend en zelfs richtinggevend voor het beleid geweest. Vanuit haar deskundigheid pleit de Afdeling sinds lang voor een doorgedreven vereenvoudiging van de zeven Belgische kiesstelsels, die nodeloos ingewikkeld en navenant belastend zijn voor een vlotte en inhoudsrijke werking van de democratie. De kiezer heeft recht op een helder en eenvoudig kiesstelsel, zodat hij zijn machtsafstand ten volle kan volgen en begrijpen.

Gaat men hier nader op in dan springen minstens drie punten naar voren waarin de Afdeling Politologie aanzienlijk heeft bijgedragen tot een meer adequate organisatie, door projecten van **political engineering** uit te tekenen en die aan de politieke besluitvorming voor te stellen.

Beperking kostprijs verkiezingscampagne

Vanaf 1974 heeft de Afdeling Politologie met de regelmaat van de verkiezingen in België -en dat is heel frequent- berekeningen gemaakt over de

16. Uit de vele onderzoeken daarover:

B. WAUTERS, *De kracht van de voorkeurstem in stad en dorp*. Leuven, Afdeling Politologie, 2000, 64 blz.

P. JANSSENS, W. DEWACHTER, *De meervoudige voorkeurstem en de verkozenen buiten de nuttige volgorde. Een experiment bij de provincieraadsverkiezingen van 1994*. Leuven, Afdeling Politologie, 1995, 25 blz.

W. DEWACHTER, P. JANSSENS, "Voix de préférence aux élections communales. Une analyse sur la base des élections communales de 1982 et de 1988 au Brabant", in: *Bulletin du Crédit Communal*, 1994, nr. 3, blz. 37-48.

B. WAUTERS, *Streekebonden spreiding van voorkeurstemmen*, in: *Res Publica*, 1999, nr. 1, blz. 65-85.

17. Zie bijvoorbeeld L. HOLVOET, *Simulatie van een meerderheidsstelsel in België*, in: *Res Publica*, 1977, nr. 3, blz. 529-541 en L. HOLVOET, *Omrkening van de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen voor 11 oktober 1970 naar de gefusioneerde gemeenten*

"Les politologues de la K.U.Leuven sont passés spécialistes dans l'estimation des campagnes électorales."

Le Soir, 10 juin 1989.

1979:

A. CLEYMANS,
Omvang en kostprijs van de campagne voor de Europarlementsverkiezingen van 10 juni 1979, 1984, 18 blz.

1974:

W. DEWACHTER, E. CLIJSTERS, E. LISMONT,
L. ENGELÉN,
Het nut van een miljoenenpropaganda, 1974,
46 blz.

1981:

I. VANPOL,
Wachten op de ombuiging. De verkiezingscampagne van de parlementsverkiezingen van 8 november 1981, 1985, 20 blz.

1976:

W. DEWACHTER, E. CLIJSTERS, M. WILLEMS,
Een onderzoek naar de omvang en de kostprijs van de verkiezingspropaganda van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1976, 1977, 24 blz.

1982:

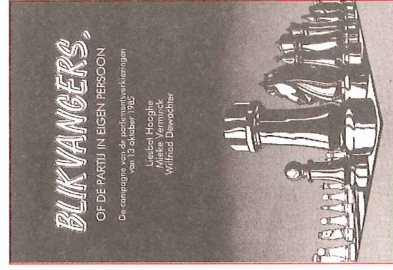
M. VERMINCK,
Omvang en kostprijs van de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 10 oktober 1982, 1988, 10 blz.

1977:

J. GIELEN,
Verkiezingscampagnes blijven een miljoenen-aangelegenheid, 1981, 37 blz.

1984:

E. DAS,
De campagne voor de Europarlementsverkiezingen van 17 juni 1984 in België, 1989, 14 blz.

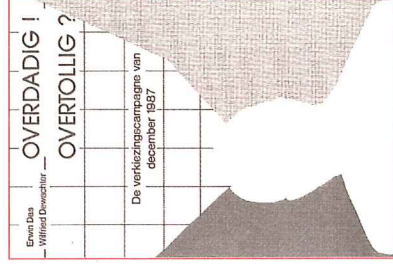

1985:

L. HOOGHE, M. VERMINCK,
W. DEWACHTER,
Blikvangers. Of de partij in eigen persoon. De campagne van de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985, 1987, 52 blz.

1987:

E. DAS, W. DEWACHTER,
Overdadtig! Overtollig?
De verkiezingscampagne van december 1987, 1991, 68 blz.

"De Afdeling Politologie van de K.U.Leuven heeft haar wetenschappelijke bekendheid en reputatie in brede kring onder meer te danken aan haar – sedert het midden van de jaren '70 – consequent volgehouden aandacht voor de berekeningen van de omvang en kostprijs van verkiezingen, alsook van de parallelle financieringskanalen."

Socialistische Standpunten, 1991, nr. 3.

"Malheureusement uniquement publiée en néerlandais."

La Revue Nouvelle, 1988, n° 7-8.

De reeks: "Omvang en kostprijs verkiezingscampagnes."

kostprijs van de verkiezingscampagnes¹⁸. Bij haar eerste publicatie in 1974 is tevens een wetsvoorstel voor beperking van de campagnes uitgetekend. Deze studies die door politici en partijen meer dan eens zwaar bekritiseerd werden, hebben in 1991 en 1995 hun uiteindelijke test ondergaan via de toen wettelijk aan te geven partijen- en kandidatenuitgaven. De studies werden glansrijk bevestigd door de officiële aangiften, alhoewel de kostprijs van de campagnes eigenlijk weinig ruimte geven om over "glans" te spreken: verspilling is een meer aangepaste term gezien het uiterst beperkt effect van propaganda dat bleek uit de onderzoeken die de Afdeling parallel met de kostprijsberekeningen doorvoerde (en waarover later). De wetten van 1989 en volgende jaren over de "beperking" van de campagnes plafonneren de bedragen op deze van 1987. Een stijging zit er bezwaarlijk in. Maar een afbouw hebben de wetten vooralsnog niet teweeggebracht.

Uittekening van de "federaliserende" kieskringen bij de Euro-parlementsverkiezing van 1979

Uit de simulaties door de Afdeling Politologie van de verschillende alternatieven voor de Europarlementsverkiezingen in 1978, kwamen het Vlaamse Gewest en het Waalse Gewest als kieskringen en het Nederlandse en Franse kiescollege als beste oplossing naar voren¹⁹. In het politiek debat daarrond is dit uiteindelijk ook zo bevestigd. Voor de Senaatsverkiezingen vanaf het Sint-Michielsakkoord in 1992 is deze kiesindeling overgenomen en vormt ze in het federale België een oriënterende indeling, die door de grote schaal van de kieskringen en hun gemeenschapsbasis het karakter verwerven van pseudo-eerste-minister-verkiezingen.

De meervoudige voorkeurstem

In de nodeloze ingewikkeldheid van de zeven Belgische kiesstelsels zijn de uiteenlopende manieren van voorkeurstemmen in 1994 en 1995 terugge-

18. L. HOOGHE, M. VERMINCK, W. DEWACHTER, *Blikvangers, of de partij in eigen persoon. De campagne van de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985*. Leuven, Afdeling Politologie, 1987, 52 blz.

E. DAS, W. DEWACHTER, *Overdadtig ! Overrollig ! De verkiezingscampagne van december 1987*. Leuven, Afdeling Politologie, 1991, 68 blz.

19. W. DEWACHTER, *De gebiedsindeling van België voor de verkiezing van het*

bracht tot het meervoudig basispatroon. Onderzoek en voorstellen van de Afdeling Politologie pleitten reeds langer voor het eenvormig maken van de voorkeurstem in de richting van een meervoudige voorkeurstem, die de intra-partijdige concurrentie -en soms conflict- tussen kandidaten-partijenoten manifest afzwakt, ja zelfs grotendeels wegwerkt.²⁰ De veralgemeende invoering van de meervoudige voorkeurstem wordt in ruime kringen als een gunstige maatregel bestempeld. De interne partijconcurrentie, c.q. partijstrijd is er aanzienlijk door verminderd. Kandidaten uit eenzelfde partij kunnen nu groepsmatig voor de kiezers treden.

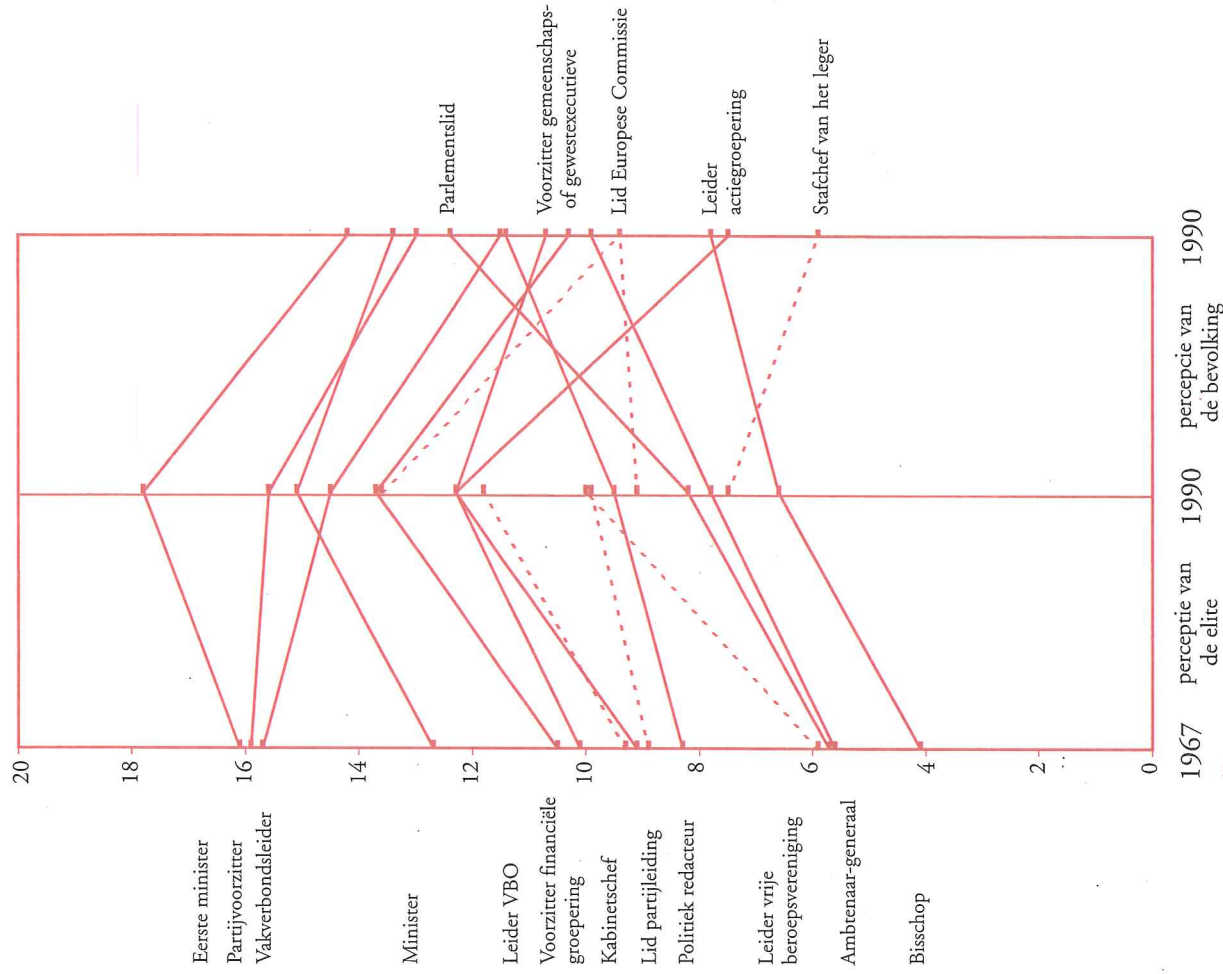
De rechtstreekse regeringskeuze

Een vierde punt staat nog op de agenda. De rechtstreekse verkiezing van de minister-president is in Nederland in 1927 al voorgesteld door N. Kappeyne van de Coppello en vanaf 1966 vurig verdedigd door D'66. Zij werd in Israël van 1996 tot 2001 toegepast. In tegenstelling daarmee heeft de Afdeling Politologie het politiek meer voldragen project van de rechtstreekse verkiezing van de ganse regering uitgewerkt en voorgelegd²¹. Dit is een zeer ingrijpend ontwerp van *political engineering* waardoor de participatieve greep op de regeringsvorming in België significant zou worden verminderd en de natie een beslissende zeg zou krijgen over de regeringsvorming. Tot nog toe is het "slechts" opgenomen in het programma van enkele Vlaamse partijen. Een uitwerking bijvoorbeeld in Vlaanderen, via de constitutionele autonomie ligt voorslagnog niet op de beleidstafel; laat staan op federaal vlak. Maar het project is verregaand uitgetest steunend op voorafgaand onderzoek naar het tot stand brengen en het ontslag van regeringscoalities en naar het functioneren van zulke regeringen in hun typische overlegbesluitvorming²². Verder is in veel opinie- en surveyonderzoek (voorslagnog ongepubliceerd) de capaciteit van de burgers tot het verkiezen van een regering positief bevonden. En verder plaatst een recente vergelijkende analyse van de institutionele uittekening de vele voorstellen die internationaal opgeld maken in een twee dimensioneel model met enerzijds de formele impact van de kiezer op de regeringsvorming en de

20. P. JANSSENS, W. DEWACHTER, *Gemeentenaren kiezen hun raadsleden. Onderzoek naar het beslissingseffect van de voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1988 in drie Vlaamse provincies*. Leuven, Afdeling Politologie, 1994, 49 blz.

21. W. DEWACHTER, *De regering rechtstreeks verkiezen*. Leuven, Afdeling Politologie, 1998, 32 blz.

22. Zie het hoofdstuk: De regering als overlegbesluitvorming, in: W. DEWACHTER, *Besluitvorming in politiek België*. Leuven, Acco, 1992, blz. 127-162.

De machts hiërarchie in België volgens de elite en volgens de bevolking.

wederzijdse afhankelijkheid van de "wetgevende" en de "uivoerende" macht anderzijds. Het Belgisch voorstel scoort sterk op de impact van de kiezer, bij volle formele onafhankelijkheid van de twee machten²³. Het project botst evenwel op een ingebakken institutioneel conservatisme bij de politieke partijen en hun reflex om de macht niet goedschiks af te staan.

Hoe beslissen kiezers?

In de Afdeling Politologie is in 1964-1965 het eerste grondig survey-onderzoek doorgevoerd naar de determinanten van het kiesgedrag in België, meer bepaald in Vlaanderen. (De opiniepeilingen van het *Institut Universitaire d'Information Sociale et Economique* kunnen bezwaarlijk als de eerste grondige onderzoeken terzake doorgaan²⁴.) Sinds die periode van overwicht der "traditionele" partijen en sterk levensbeschouwelijke of klassenmatige kiezersverankering, is heel wat veranderd op dat vlak. In die verandering heeft de Afdeling gezocht naar een typologie van kiezers. Inzake effect van propaganda rijgt de Afdeling Politologie wel een lange reeks van onderzoeken samen die wijzen op een zeer beperkt tot haast verwaarloosbaar effect van propaganda, althans wat verandering van keuzegedrag betreft. De reeks loopt tot en met de ultieme test. Hierin neemt een politieke partij deel aan de verkiezingen zonder campagne te voeren. In de jaren '80 en '90 hebben Agalev en Ecolo die ultieme test nagenoeg gerealiseerd met hun gemiddeld 1 % campagne-aandeel...²⁵. Ondanks de overvloed aan onderzoeken, via uiteenlopende technieken doorgevoerd, raken de staven van de politieke partijen maar niet overtuigd hun -vroeger- zuur verzamelde gelden en -nu- de gulle overheidssubsidiës meer effectief te investeren in politieke vorming en in een luisterbereide organisatie eerder dan in propaganda.

Na de schok in Vlaanderen van de verkiezingen van 24 november 1991 werd in de Afdeling Politologie de keuzemotivering opnieuw gron-

23. B. MADDENS, De rechtstreekse verkiezing van de premier: een vergelijkende analyse, in: *Res Publica*, 2000, nr. 4, blz. 399-428.

24. Zie bijvoorbeeld: G. JACQUEMYNS, Régime parlementaire et système électoral, in: *INSOC*, 1954, nr. 5-6, 49 blz.

Zie ook J. COENEN, *Opinions politiques en milieu ouvrier*. Brussel, 1961, 171 blz.

25. Zie het eerste, achtste en negende onderzoek naar de kostprijs van de verkiezingscampagnes en verder onder meer: W. DEWACHTER, Foncties en dysfuncties van politieke propaganda, blz. 141-163, in: E. DE BENS, *Massamedia en politiek*.

dig geanalyseerd, vooral de spanning tussen partijstrategie en kiesgedrag²⁶.

Jarenlang konden de politici tijdens de campagne lippendienst bewijzen aan het democratische adagium dat "het nu aan de kiezer was" om "de kaarten te verdelen", zonder zich daar veel zorgen over te maken. In werkelijkheid realiseerden ze zich immers dat de kiezer het overgrote deel van de kaarten onaangeroerd liet, zodat partijen nagenoeg van tevoren wisten hoe het spel verder zou verlopen. Vanaf het einde van de jaren '70 zijn de burgers veel minder vast verbonden aan hun partij dan in de jaren '50 en begin '60. In heel wat verkiezingen schudden de burgers de kaarten grondig door elkaar, met als gevolg dat de politieke elite de controle over het spel voor een stuk is kwijtgeraakt. De pogingen om het politieke landschap te herverkavelen en de partijen te hergroeperen tot een beperkt aantal stabiele formaties lijken dan ook in de eerste plaats ingegeven door een zekere heimwee naar "vroeger", toen de machtsuitoefening sterk voor spelbaar was en de politieke klasse meester van het spel.

De vaste partijbinding is aanzienlijk verminderd. De losser staande kiezers laten zich duidelijk minder bij de hand nemen door de politici, maar vormen zich een mening over de problemen die hen het meest bekwamen en kiezen voor de partij die het dichtst bij hun opvattingen aansluit. "Zeg mij welk probleem je belangrijk vindt en ik zal zeggen voor welke partij je stemt." Om hun machtsbasis te handhaven zijn de partijen meer verplicht om tegemoet te komen aan de beleidspreferenties van hun potentiële kiezers²⁷. Bovendien wordt het voor de "traditionele" partijen moeilijker om bepaalde politieke problemen buiten de kiesstrijd te houden. In toenemende mate moeten ze de controle over de agendavorming delen met nieuwe partijen. De versplintering van het partijstelsel kan in die zin de wisselwerking tussen de politieke elite en de burgers in de hand werken. Zij het dat dit alles weinig gestructureerd verloopt.

26. B. MADDENS, *Kiesgedrag en partijstrategie. De samenhang tussen de beleidsmatige profilering van de partijen en het kiesgedrag van de Vlamingen op 24 november 1991*. Leuven, Afdeling Politologie, 1994, 453 blz.

27. B. MADDENS, *Agenda Setting in de verkiezingscampagne van november 1991 in Vlaanderen*, in: *Res Publica*, 1992, nr. 2, blz. 175-207. B. MADDENS, *Het kiesgedrag en de opvattingen over politieke kwesties*, blz. 41-66, in: M. SWYNGEDOUW, J. BILLIET, e.a., *Kiezen is verliezen. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen*. Leuven, Acco, 1993.

B. MADDENS, *Economisch kiesgedrag in België*, in: *Acta Politica*, 1996, nr. 1

Politieke partijen

Van laag naar hoog

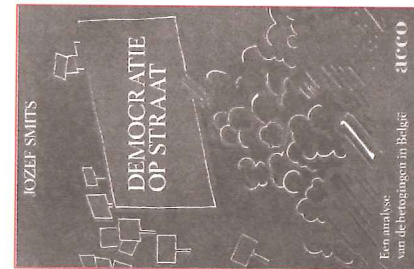
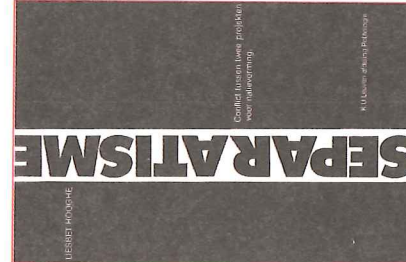
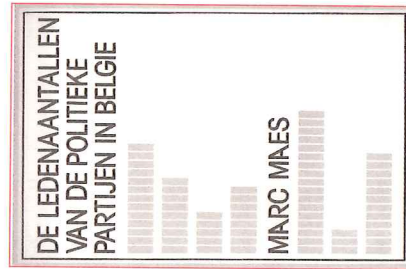
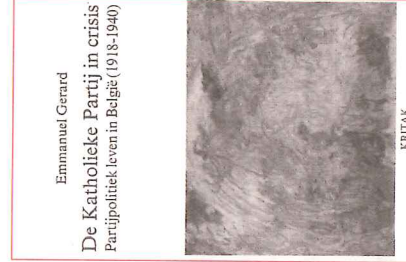
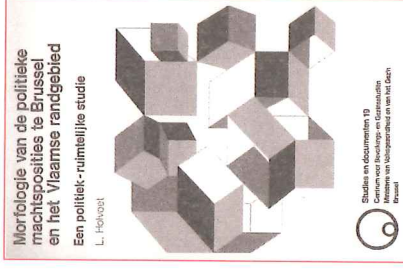
Als vanzelf sluit op de doorgedreven ontledingen van verkiezingen de doorlichting van de politieke partij aan, zeker in een politiek bestel dat terecht ook het kenmerk van participatie krijgt opgespeld. Kan de burger via de politieke partijen een zinvolle en rijke inspraakkans krijgen?

Het knooppunt bij uitstek van inspraak in de politieke partij is het partijcongres. De menigvuldige voorwaarden die de congresorganisatie moet realiseren opdat een behoorlijke inspraak zou worden bereikt, zijn dermate moeilijk te halen dat de kans op inspraak veeleer zwak is. Reeds lang geleden heeft de Afdeling Politologie deze analyse gemaakt²⁸. Bovendien doet de uiteenlopende functionaliteit van een partijcongres meer dan eens afbreuk aan het inspraakkarakter. Welke functies wel en welke niet worden beoogd en bereikt, is in zeer aanzienlijke mate door de leiding van de partij vastgelegd en uitgewerkt.

Ook het onderzoek naar de lijstensamenstelling in de verschillende partijen toont aan dat de verleiding tot het machtsmatig verenigen van de inspraak zo groot is dat deze frequent heel mager uit de hoek komt. Deze vorm van inspraak is in de jaren zeventig en tachtig nagenoeg volkomen uitgebannen. Ook hier heeft de Afdeling richtinggevend onderzoek ver-

28. Weliswaar voor het eerst publiek beschikbaar via een rapport (met beperkte verspreiding) in 1993. Dit is een typisch voorbeeld van het doorgeven van onderzoeksresultaten in de vakken van de opleiding Politieke Wetenschappen aan de K.U.Leuven. Zie bijvoorbeeld W. DEWACHTER, *Sociologie van politieke partijen*. Cursusnotities van 1985, blz. 76.

De Visticommissie Politieke Wetenschappen 1999 heeft die doorstroming van het wetenschappelijk onderzoek naar het universitaire onderwijs sterk geapprecieerd. "De K.U.Leuven heeft met Politieke Wetenschappen en Sociologie twee degelijke, rijk gestoffeerde opleidingen die op veel deskundigheid steunen en op een brede waier

richt²⁹. Pas recent komt de inspraak via de lijstensamenstelling terug in zwang, zij het moeizamer dan in de jaren '50.

Een fundamentele inspraak van de burgers in de besluitvorming via de politieke partij is de verkiezing van de partijvoorzitter. Onderzoek van de Afdeling heeft echter uitgewezen dat tot in de jaren negentig, op de PSC na, die inspraak nagenoeg nul was³⁰. Heel recent is via deze weg wel een aanzienlijke mate van medebeslissing ingebouwd. Opmerkelijk hierbij is dat die aanzienlijke kans op medebeslissing in een participatie weinig additionele leden aantrekt naar de partijen. De gemiddelde participatiegraad bedraagt ook maar 27%. Dit is een bijzonder enge vaststelling inzake politieke participatie. Want volgens de "theoretische" organisatieschema's staat "het lid" een behoorlijke trap hoger dan "de kiezer" of "de cliënt" wat de deelname aan het politieke leven betreft. De ware aard (inhoud en betekenis) van het lid-zijn van een politieke partij dient dus nader uitgeklaard te worden. Enkele aanzetten zijn daartoe reeds gegeven o.m. in een categorisering van "de leden". A fortiori moeten "de militanten" onderzocht worden. Daaraan wordt volop gewerkt.

De "golf" van voorzittersverkiezingen in 1999-2000 lijkt aan te tonen dat de partijen niet meer zonder een "verkiezing" durven werken. Vrij frequent stoot men dan evenwel op een "verkiezing" met slechts één kandidaat omdat de partijen bij een verkiezing met meerdere kandidaten al te zeer onder factiespanningen dreigen te disfunctioneren. De vrees voor die aanzienlijke interne moeilijkheden ontnemt dit belangrijk verkiezingsgebeuren -belangrijk ook voor het breder politiek bestel- veel van zijn autonome beslissingscapaciteit.

Participatie

Het verwijt van participatie stamt uit het Belgisch politiek bedrijf zelf en niet vanuit de wetenschappelijke observatie. De Afdeling Politologie heeft

29. Het eerste onderzoek van de Afdeling in die richting: W. DEWACHTER, De samenstelling der lijsten, blz. 110-158, in: *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*. Antwerpen, 1967.

Het overzicht in: L. DE WINTER, Twintig jaar polls, of de teloorgang van een vorm van interne partijdemocratie, in: *Res Publica*, 1980, nr. 4, blz. 563-585.

30. M. MAES, De formele aanstelling van de partijvoorzitters in België 1944-1990, in: *De Belgische politiek*, 1990, nr. 1, blz. 3-62.

het verwijt wel nagetrokken en het kenmerk onmiskenbaar aangetoond³¹. In een West-Europese vergelijking heeft zij eveneens de omvang ervan vastgesteld³². Tevens zijn het ontstaan en de werkwijzen van de participatie door de Afdeling omstandig en indringend onder de loep genomen. Ook de wegen waarlangs de participatie telkens weer de kop opsteekt zijn blootgelegd³³.

Gezien het grote gewicht van de politieke partijen in de besluitvorming in politiek België is het nodig de basisinformatie over het functioneren van de politieke partijen in België op te sporen en beschikbaar te stellen. Vanaf 1983 verzorgt de Afdeling Politologie een jaarlijkse morfologie van alle belangrijke politieke partijen in België³⁴.

Deze lange reeks vormt een cruciaal aanbod aan basisinformatie over de ingewikkelde interne werking van het veelkleurig partijenstelsel in België.

Leiding

In een participatie beschikt de partijleiding over zeer aanzienlijke macht. De machts hiërarchie van de politieke posities, uitgewerkt zowel in 1967 als in 1990, toont dit overtuigend aan.

Daarom was het aangewezen de functie van partijvoorzitter grondig te onderzoeken³⁵. Gerekruetend onder de parlementsleden met relatief veel

31. Zie onder meer het themanummer *Participatie* uitgegeven door *Res Publica*, 1981, nr. 1. Zie daarin o.m.:

L. DE WINTER, De partijpolitisering als instrument van participatie. Een overzicht van de ontwikkeling sinds de Tweede Wereldoorlog, blz. 53-107.

W. DEWACHTER, Noodzaak en overwicht van de politieke partij in de polyarchie. Analyse van de structurele en actionele determinanten van de participatie in België.

De bijdragen van de Afdeling Politologie zijn ook apart uitgegeven: W. DEWACHTER, L. DE WINTER, *Over participatie*. Brussel, Imprimerie des Sciences, 1981, 151 blz.

32. W. DEWACHTER, De partijenstaat in de West-Europese polyarchie: een proeve tot meting, in: *Res Publica*, 1981, nr. 1, blz. 115-123.

33. W. DEWACHTER, En wat met de participatie? blz. 281-314, in: *Besluitvorming in politiek België*. Leuven, Acco, 1995 (2^e uitg.).

34. Zie terzake de omvangrijke bijdragen van I. VANPOL (voor 1983, 1984 en 1985) van M. VERMINCK (voor 1985, 1986, 1987, 1988, 1989 en 1990), van M. VOS (voor 1990, 1991 en 1992), van P. JANSSENS (voor 1991, 1992, 1993, 1994 en 1995), van P. BIONDI (voor 1995, 1996, 1997, 1998 en 1999) en J. NOPPE (voor 1999 en 2000), telkens in het *Politiek Jaarboek van Res Publica*.

35. S. FIERS, *Partijvoorzitters in België of "Le parti, c'est moi"?* Leuven, Afdeling

parlementaire ervaring moet de kandidaat om tot het voorzitterschap op te klimmen verschillende machtsmomenten in een selectieproces door-
maken en 'overleven'. Afhankelijk van het aantal politici dat zich geoe-
pen voelt tot de functie, kunnen de technieken van selectie en, meer nog,
van eliminatie zeer uitgesproken aangewend worden. De recente invoe-
ring van voorzittersverkiezingen bij algemeen ledenstemrecht draagt in
zich de potentie om het vaak informele selectie- en eliminatieproces te
doorbreken. Tot nog toe is dat echter niet massaal gebeurd. Omwille van
de "machts-natuurlijke" neiging tot het weren van het interne partijcon-
flict door de topbeslissers in de partijen en omwille van de even natuur-
lijke neiging tot controle op de machtsposities komt de één-kandidaats-
verkiezing meer dan eens uit de hoed van het partijsanhedrin te
voorschijn.

Dan volgt uiteraard de vraag: "Wat verwacht de politieke partij van
haar voorzitter?". Deze vraag is grondig onder de onderzoeksliep geno-
men.

Voor de bestending van het voorzitterschap zijn niet alle taken of
rollen even belangrijk. Van primordiaal belang blijken de rol "strateeg" en
de rol "regisseur" te zijn³⁶. Met andere woorden: zicht hebben op de toe-
komst van de partij en haar daarnaar richten. Het feit dat de voorzitter
een hoge mate van algemene aanvaardbaarheid heeft, zal hem helpen bij
het uitoefenen van de rijke coördinatie-taak. In de publieke opinie, in de
media en bij de politieke tegenstanders wordt de partijvoorzitter gepercipieerd en uitgespeeld als de belichamer en het gezicht van de ganse partij.
"Le Parti, c'est lui".

Gemiddeld blijven partijvoorzitters vijf jaar in functie, waarna de helft
onder hen, afhankelijk van de kansen op regeringsdeelname van hun par-
tij, overstapt naar een belangrijke regeringsfunctie.

Het collectieve leidingorgaan van de politieke partij, zijnde het par-
tijbureau wordt nu uitgespit in een uitgebreid onderzoek. Gezien het
belang dat in de verantwoording van partijbeslissingen aan dit organisa-
torisch knooppunt gehecht wordt, kan dit onderzoek eens te meer een
belangrijk onderzoeksmoment van de Afdeling vormen. Het kan een
grondiger doorlichting bieden van de relatie partijvoorzitter-bureau-

36. S. FIERS, Het partijvoorzitterschap in België, een overvloed aan rollen, in: *Onze Alma Mater*, 1999, nr. 1, blz. 47-64.

ministers van de partij onderling en met de partijbasis anderzijds. De eerste resultaten wijzen in die richting³⁷.

Organisatie

“Uit het ongetijmde” is aangetoond dat een politieke partij maar werkt als zij goed georganiseerd is en de leiding effectieve en uitgebreide machtsmiddelen heeft. Of beter gezegd wat valt er te leren over partij en politiek als de partij een zwakke organisatie is?

*De Katholieke Partij in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*³⁸ besteedt aandacht zowel aan politiek-sociologische aspecten zoals structuur en interne werking van de politieke partij -in casu de Katholieke Partij in het interbellum- als aan de relatie tussen partijbestuur, parlementsfractie en regering, alsook aan haar historische ontwikkeling in een periode gekenmerkt door de spanning tussen democratie en fascisme. De Katholieke Partij maakt in de periode tussen de twee wereldoorlogen een belangrijke kentering door³⁹. Van een partij van katholieken, die verschillende, zometeen tegenstrijdige politieke krachten in een confessioneel verband verenigt, evolueert zij naar een volkspartij die preludeert op de hervormingen na de Bevrijding in 1945. Het werk *Katholieke Partij in crisis* toont sprekend aan hoe het organisatorisch niet moet en hoe een zwakke partij hinkt en telkens achter de besluitvorming pakt.

Voordien heeft de Afdeling reeds de BWP, de Belgische Werklieden Partij in het interbellum onder de loep genomen en komt zij tot een indringende synthese⁴⁰. Zodra het algemeen enkelvoudig stemrecht doorgevoerd is, ziet de partij af van haar revolutionaire methodiek, m.n. van de algemene staking. Zij ziet in dat de sociale vooruitgang meer gediend is met vreedzame onderhandelingen dan met een teruggrippen naar revo-

37. P. BIONDI, Het partijbureau bij de CVP en de BSP in de jaren vijftig, in: *Res Publica*, 1999, nr. 1, blz. 101-119.

W. BEKE, Een partij op zoek naar haar plaats in de macht. De CVP-PSC tijdens de homogene regeringen (1950-1954), in: *Res Publica*, 2000, nr. 4, blz. 483-501.

38. E. GERARD, *De Katholieke Partij in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*. Leuven, Kritak, 1985, 548 blz.

39. W. DEWACHTER, E. GERARD, e.a., *Tussen staat en maatschappij, 1945-1995. Christen-Democratie in België*. Tiel, Lannoo, 1995, 563 blz.

40. M. VAN HAEGENDOREN, *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de B.W.P. tot de parlementaire democratie in België*. Antwerpen, Standaard

lutionaire methoden. De uiteindelijke omvorming van de maatschappij wordt voor haar overigens een zeer verafgelegen doel. De primauteit van de parlementaire actie is een logisch gevolg van deze evolutie. De BWP conformeert zich dan ook volledig naar de regels van het parlementair-democratische bestel. In de nationale regeringen is zij de trouwste coalitiepartner; haar oppositie is steeds gematigd. En na de economische crisis evolueert zij zelfs van een partij, voor wie oppositie de regel en regeringsdeelname uitzondering is, tot een partij voor wie regeringsverantwoordelijkheid de regel wordt. Zij wordt een competitieve partij, die inziet dat ze nooit de parlementaire meerderheid kan verkrijgen en daarom al haar aandacht concentreert op haar onderhandelingspositie bij de samenstelling van de regeringen en het verkrijgen van zoveel mogelijk voordelen in de schoot van de coalitie. Parallel met dit onderzoek naar haar functioneren in het politiek bestel wordt ook de interne besluitvorming uit de doeken gedaan. Een bijzondere aandacht heeft dan de leider-opvolger van "le grand patron" gekregen⁴¹.

Hoe de CVP-PSC lessen getrokken heeft uit die ervaring en zich zo optimaal mogelijk georganiseerd heeft, is naderhand bestudeerd⁴². Het lid als bouwsteen voor een moderne partij is één van de steunvlakken daartoe. De wijze waarop de partijleiding gaandeweg meer macht heeft genomen en hoe dit het partij-ideaal van "een beweging te zijn" heeft aangevretten, wordt nader uitgespit. Aanzetten zijn daartoe al gezet. Ook voor de BSP-PSB zouden deze processen onderzocht moeten worden.

41. M. VAN HAEGENDOREN, *Hendrik de Man. Een biografie*. Kapellen, De Nederlandsche Boekhandel, 1972, 440 blz.

42. Zie de bijdragen van leden van de Afdeling in:

W. DEWACHTER, E. GERARD, E. LAMBERTS, M. VAN DEN WIJNGAERT, e.a., *Tussen staat en maatschappij. 1945-1995. Christen-Democratie in België*. Tielt, Lannoo, 1995, 563 blz.

W. DEWACHTER, G. H. DUMONT, E. GERARD, E. LAMBERTS, M. VAN DEN WIJNGAERT, e.a., *Un parti dans l'histoire. 1945-1995. 50 ans d'action du Parti Social Chrétien*. Louvain-la-Neuve: Duculot, 1996, 649 blz.

3. Het "middenveld"

Het zgn. "middenveld" is een bijzonder divers, omvangrijk en ingewikkeld klunwen dat naast en in het partijwezen naar de besluitvorming toe werkt. Het spreekt voor zich dat het intense onderzoeksaandacht van de Afdeling Politologie kreeg en krijgt!

Een belangrijke stap daarin is "*Democratie op straat*"⁴³. De "straat" heeft op het Belgische politiek toneel meer dan één keer een belangrijke rol gespeeld. Conflicten zoals de koningskwestie, de schoolstrijd, de eenheidswet, Leuven-Vlaams, werden mede op "straat" gemaakt. Daarom is de betekenis van de "straat" door middel van het gebruik van het actiemiddel dat de betoging is, nader geanalyseerd. De focus valt daarbij op de spreiding van het actiemiddel betoging over de Belgische samenleving in de periode 1953-1974: hoe frequent wordt het gebruikt en hoeveel burgers nemen eraan deel, voor welke thema's en eisen wordt betoogd, welke categorieën en organisaties betogen, t.a.v. welke machtscentra en op welke plaatsen? Het toenemend gebruik van de betoging is geduid als een uiting van de stijlwisseling in het politiek actiedrag en als een symptoom van het veranderende politieke normenbesef. Deze baanbrekende studie wordt meer en meer door andere universitaire onderzoekscentra als basismodel en toetssteen gebruikt⁴⁴. Opmerkelijk bij dit onderzoek is tevens dat het niet steunt op de meer courante data van verbaal medegedeeld gedrag via surveyonderzoek maar op het effectief betogen zelf. Dit heeft veelomvattend onderzoekswerk gevergd, waarbij o.m. het betrokken Rijkswachtarchief van de vernietiging is gered⁴⁵. Het onderzoek is voor-

43. J. SMITS, *Democratie op straat. Een analyse van de betogingen in België*. Leuven, Acco, 1984, 373 blz.

44. Zie o.m. P. VAN AELST, S. WALGRAVE, De 'Stille Revolutie' op straat. Betogen in België in de jaren '90, in: *Res Publica*, 1999, nr. 1, blz. 41-64.

M. MAES, De betoging als actiemiddel in het interbellum. Een analyse van de jaren 1927-1929 en 1936-1938, in: *Res Publica*, 1987, blz. 153-176.

45. M. DEWEERDT, *Inventaris van de betogingen in België 1953-1974*. Leuven, Afdeling Politologie, 1975, 290 blz.

J. SMITS, *Inventaris van de betogingen in België 1960-1974. Samengesteld op basis van het Rijkswachtarchief en vijf kranten*. Leuven, Afdeling Politologie, 1982, 222 blz.

afgegaan door een uitgebreide reflectie over actiegroeperingen, mobilisatieprocessen en directe actie⁴⁶.

Aansluitend bij deze aanpak is door de Afdeling gepoogd de "maatschappelijke vraag" uit het dagdagelijks gebeuren en de levendige realiteit te distilleren via de registratie van het actioneel optreden in betogingen, stakingen, acties allerhande en de versterkende of verminderde weerklank die de pers in België, zowel in Wallonië als in Vlaanderen eraan geeft⁴⁷. Dit project is evenwel na anderhalf jaar stopgezet moeten worden bij gebrek aan middelen voor dit arbeidsintensief onderzoek. Overigens is dit een onderzoek dat door een nationaal statistisch bureau gevoerd zou moeten worden.

Verder is in de Afdeling aandacht besteed aan het middenveld via monografieën over drukkingsgroeperingen, vooral de gevestigde drukkingsgroeperingen, die belangrijke organisatiepunten zijn in de zuiden.

De monografieën betreffen vooral de Christelijke Arbeidersbeweging. Een eerste werk is een kritische editie van bronnen met betrekking tot de rol van de clerus, meer bepaald van het Comité van nationale en diocesane proosten, in de christelijke arbeidersbeweging in België in de periode 1916-1936. Het centrale thema is de spanning tussen een autonome en naar emancipatie strevende arbeidersbeweging en een door de kerk getronceerde beweging van Katholieke Actie. De priesters in kwestie spelen inderdaad een cruciale rol in de definitieve vormgeving van de christelijke arbeidersorganisaties.

Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique vormt een wetenschappelijke synthese van de geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in België, 19de en 20de eeuw, in al haar aspecten. In het eerste deel wordt de christelijke arbeidersbeweging als geheel gesitueerd tegen de achtergrond van de ruimere samenleving: de politiek en de economie, de Kerk en de cultuur. In het tweede deel krijgt elke deelorganisatie (vakbeweging, mutualiteiten, coöperatie, vormingsorganisaties enz.) haar eigen geschiedenis⁴⁸. Nauw daarbij aansluitend is er de wetenschappelijke

46. Zie o.m. L. HOLVOET, De betoging als product van een mobilisatieproces, in: *Res Publica*, 1978, nr. 4, blz. 611-646.

L. HOLVOET, Enkele "zachte vormen" van directe actie binnen de parlementaire democratie, in: *Politica*, 1979, nr. 3, blz. 211-238 en *Politica*, 1981, nr. 1, blz. 3-28.

47. Zie A. LEEMANS, L. DYCKMANS, J. SELS, *De maatschappelijke vraag. Een component van de politieke conjunctuur*. Maandoverzichten van november 1986 tot februari 1988.

48. E. GERARD, *De Christelijke Arbeidersbeweging in België 1891-1991*. Leuven, 1988.

monografie over de geschiedenis van een coöperatieve bank in de arbeidersbeweging: de Belgische Arbeiderscoöperatie, later BACOB⁴⁹.

Zeer inzichtrijk is de studie over de organisatorische inpassing van het middenveld in de politieke partijen. De CVP met haar standenvertegenwoordiging staat hier "model"⁵⁰. Soortgelijk onderzoek zou nog doorgevoerd moeten worden voor de socialistische en liberale partijen. Maar ook de nieuwere partijen als de federalisten en de ecologisten dienen op stuk van aanwezigheid van drukkingsgroeperingen in hun organisatie doorge-licht te worden.

Het globale model over de betekenis van het middenveld in de politieke besluitvorming komt stilaan in het getouw maar dient nog verder verijnd en vooral uitgetest te worden. Hier moet verwezen worden naar het model van de overlegbesluitvorming en de analyse van het neo-corporatisme⁵¹. De stellingen in dit verband hebben een hoge voorspellende waarde, zo is zowel uit de politieke evolutie als uit de continuïteit gebleken, ondanks het "burgermodel" dat door de toenmalige oppositie luidkeels werd verkondigd⁵².

Evenmin als de overlegbesluitvorming mag men de onderhandse besluitvorming uit het oog verliezen wanneer het gaat over het aandeel van de drukkingsgroeperingen in het politiek beleid en de werkwijzen die zij daarbij toepassen. Ook dat patroon is al behoorlijk uitgeklaard⁵³. Nader onderzoek blijft niettemin nodig.

49. E. GERARD, e.a., *Van arbeiderscoöperatie tot bank. De geschiedenis van BACOB*. Tiel, Lannoo, 1995, 360 blz.

Het markante van deze studie ligt in het extensief en systematisch gebruik van nooit eerder gebruikte primaire bronnen en in de geslaagde combinatie van historische en financiële analyse.

50. J. SMITS, De standenvertegenwoordiging in de Christelijke Volkspartij en de Parti Social Chrétien, in: *Res Publica*, 1982, nr. 1, blz. 73-127. Zie verder: *Courrier hebdomadaire* (CRISP), 1986, nr. 1134-1135, 84 blz.

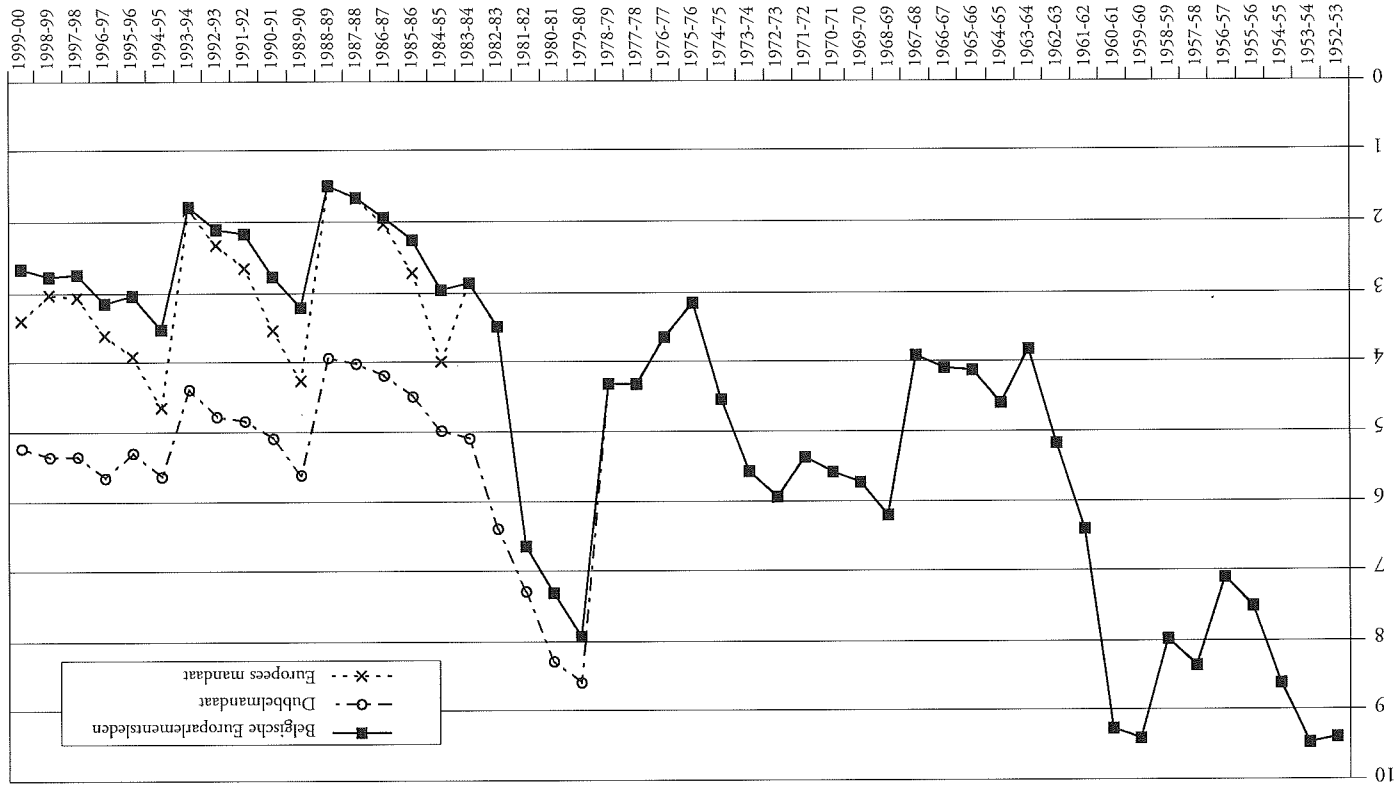
51. W. DEWACHTER, De overlegbesluitvorming en het neo-corporatisme, blz. 127-162, in: *Besluitvorming in politiek België*. Leuven, Acco, 1992.

52. W. DEWACHTER, De hardnekkigheid van de overlegeconomie, in: *De gids op maatschappelijk gebied*, 1993, nr. 12, blz. 983-994.

W. DEWACHTER, De bestendigheid van de overlegeconomie in België, in: *Beleid en maatschappij*, 1994, nr. 3, blz. 84-92.

53. W. DEWACHTER, De onderhandse besluitvorming, blz. 205-226, in: *Besluitvorming in politiek België*. Leuven, Acco, 1992.

De wet van de zwakke parlementen: de Belgische delegatie in het Europees Parlement (1959-99).

Het politiek bestel

Machtsverhoudingen

Via participatie en "middenveld" moet men normaal doorstoten naar de besluitvorming. Dit is in eerste instantie gerealiseerd via de onderzoeken van 1967 en 1990 naar de hiërarchie van de topposities in België, gerangschikt naar macht⁵⁴.

De eerste minister bekleedt de hoogste machtspositie, gevolgd door de vice-premiers, de partijvoorzitters, de ministers, de vakverbondsleiders en de VBO-prominenten. Het parlements lid reikt amper tot de 17^e plaats...

De opvallende overeenstemming in deze twee onderzoeken, ondanks totaal verloop van personen, ondanks het bijna kwarteeuw tijdsverschil en ondanks de ingrijpende institutionele wijzigingen, sterken deze onderzoekresultaten tot een zeer belangrijke richtingwijzer.

Aansluitend op dit onderzoek binnen één staat, moet het machtsaandeel van de staten internationaal ook vastgelegd worden: de VSA en de USSR -later Rusland- staan ver bovenaan, ver vóór China die de andere – ook de grote West-Europese staten uitgesproken achter zich laat⁵⁵.

Het parlement

Ongelooflijk, maar waar ! Behoudens de werken van H. De Croo, Seigneur en Huenens: *Parlement et gouvernement* (1965) en *Het Parlement aan het werk* (1966) en van F. Debuyst: *La fonction parlementaire en Belgique* (1967) bestaan er tot diep in de jaren tachtig nauwelijks onder-

54. W. DEWACHTER, E. DAS, *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*. Leuven, Acco, 1991, 182 blz.

W. DEWACHTER, De machts hiërarchie in de Belgische politiek, in: *Res Publica*, 1971, nr. 3-4, blz. 533-550.

55. W. DEWACHTER, G. TEGENBOS, E. CLIJSTERS, De machts hiërarchie van de staten, in: *Res Publica*, 1977, nr. 1, blz. 5-22.

Dit onderzoek voor de jaren '70 is verder doorgevoerd voor de jaren '80, '90 en 2000.

W. DEWACHTER, G. TEGENBOS, E. CLIJSTERS, Europa, derde wereldmacht?

Onderzoek naar het machtsquotum van een politiek Europa, in: *Internationale Spectator* 1978, nr. 4 blz. 245-250

zoeken over het Belgisch parlement, noch over de Kamer van volksvertegenwoordigers noch over de Senaat⁵⁶. Tot aan het onderzoek naar de machts hiërarchie van de politieke posities drijft men qua opvattingen onverstoord verder op het ideologisch geloof in de parlementaire democratie, geloof dat uitgroeit tot een politieke mythe. Weliswaar was er in 1960 reeds het: *La démocratie enrayée. Essai sur le régime parlementaire belge de 1918 à 1958* van de (latere) Luikse hoogleraar en volksvertegenwoordiger François Perin, die door zijn intense intellectuele voeding eigenlijk behoort tot de Franse school voor politologie.

Voor de Afdeling Politologie begint vanaf het onderzoek naar de machts hiërarchie het werk om de parlements ideologie te “ontlarven” en de mythe te ontladen.

Vooreerst kende de Afdeling Politologie geen prioriteit toe aan de parlements studie tenzij in bepaalde aspecten⁵⁷. Andere actoren, instellingen en processen hadden prioriteit in de onderzoeksstrategie. Het parlement zelf was en is zeker ook niet bijzonder behulpzaam naar het onderzoek toe, bijvoorbeeld in het opstellen en beschikbaar stellen van significante statistische reeksen.

Vanaf de jaren '80 komt hierin een opvallende verandering en wel langs twee wegen. Het aandeel van de Afdeling Politologie wordt van dan af zeer significant voor de studie van het parlement.

Organisatorische ontwikkeling

Vooreerst krijgt de organisatorische ontwikkeling de nodige aandacht⁵⁸. “Werd er in de jaren dertig kritiek geleverd op de verlamrende werking

56. Zie M. WILLEMS, Bibliografie van de studie van het Belgisch parlement, in: *Res Publica*, 1980, nr. 1-2, blz. 289-301.

57. L. HOLVOET, De stemmingen over het investituurdebat in Kamer en Senaat, in: *Res Publica*, 1980, nr. 1-2, blz. 35-76 en het vervolg hierop van B. WAUTERS in: Beknopt statistisch overzicht 1980-2000 in: *Res Publica*, 2000, nr. 1, blz. 137-142. E. CLIJSTERS, W. VAN SCHOOR, V. MEEUSEN, De effectiviteit van wetsvoorstellen en amendementen als parlementair wetgevend initiatief, in: *Res Publica*, 1980, nr. 1-2, blz. 189-212.

L. DE WINTER, Parlementaire en buiten-parlementaire activiteiten van Vlaamse volksvertegenwoordigers.

58. B. MADDENS, *Drie nieuwe parlementen. Een praktische gids voor kiezers en kandidaten*. Leuven, Davidsfonds, 1995, 139 blz.

E. GERARD, De Senaat 1918-1970, blz. 140-212 in V. LAUREYS, M. VAN DEN WIJNGAERT, e.a., *De geschiedenis van de Belgische Senaat 1831-1995*. Tiel, Lannoo, 1999. Het citaat dat volgt komt uit dit laatste werk.

Zie ook de deelname van drie Afdelingsleden aan het soortgelijk project van de Kamer

die een al te breedspakerig parlement uitoefende op de regeringsactiviteit, dan ontstond in de jaren zestig het gevoel dat er een degradatie van de parlementaire instellingen is opgetreden". Al na Wereldoorlog I worden de voorzitters van Kamer en Senaat in de regel uit de regeringsmeerderheid gekozen, zij het als zaak van de parlamentsfracties die zich daarbij wel aligneren op de regeringscoalitie. Ten laatste in 1961 wordt het een regeringsbeslissing⁵⁹.

Dat organisatie-onderzoek is typische politologie omdat zij de werkelijke toedracht en gang van zaken tracht te detecteren. Dat blijkt ook uit volgende studies.

Wie wordt parlamentslid?

Op basis van het lidmaatschap van het Europarlement is de wet van de zwakke instellingen getest en bevestigd kunnen worden. Zwakke instellingen trekken zwakke kandidaten aan, wat op zijn beurt de instelling verzwakt. Sterke instellingen en organisaties kennen, omgekeerd, de versterkende spiraal⁶⁰.

Deze wet zouden we niet hebben durven formuleren en handhaven indien uit kwantitatief tijdsbestedingsonderzoek van parlamentsleden geen zeer grote verschillen zouden gebleken zijn; onderzoek dat zeker niet in dank is afgenomen door vele parlamentsleden⁶¹.

Verder betreft een uitgebreid onderzoek de circulatie van de Belgische parlamentsleden⁶². Hoe zeker is een parlamentszetel over de verkiezingen heen? Of hoe veilig kunnen politici en partijen die maken? En dan blijkt dat voor de Kamerleden de relatieve herkiezingsindex zeer hoog ligt.

59. E. GERARD, Het voorzitterschap van Kamer en Senaat in België (1918-1974). Van parlementaire autonomie naar partijdige afhankelijkheid, in: *Res Publica*, 1999, nr. 1, blz. 121-155.

60. M. VERMINCK, Le Parlement européen de 1979 à 1984. La perte en potentiel de pouvoir d'une institution faible, in: *Res Publica*, 1985, nr. 2-3, blz. 287-296.

61. M. DEWEERT, De parlementaire werkzaamheden van de Belgische parlamentsleden tijdens de zitting 1977-1978, in: *Res Publica*, 1978, nr. 4, blz. 647-683.

I. THOMAS, Een vlag die vele ladingen dekt: de parlementaire activiteit 1988-1995, blz. 55-73 en I. THOMAS, "Words, words, words...", blz. 75-115, in: W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Leuven, Acco, 1997.

62. S. FIEERS, *Vijftig jaar volksvertegenwoordiging. De circulatie onder de Belgische parlamentsleden 1946-1996*. Brussel, Koninklijke Academie voor Wetenschappen, 2000, 257 blz.

S. FIEERS, Carrièrepatronen van Belgische parlamentsleden in een multilevel omgeving 1979-1999, in: *Res Publica*, 2001, nr. 1, blz. 171-192.

Nagenoeg geen enkele keer worden minder dan 80 % van de uittreedende Kamerleden die opnieuw voor een mandaat postuleerden, herkozen ! Het levert een zeer hoge zekerheidsgraad van de zetel op. In de Senaat liggen de cijfers iets lager, en worden bij zes verkiezingen iets minder dan 70 % van de uittreedende senatoren die opnieuw voor een Senaatsmandaat kandideerden, herkozen. Het doortoten tot de parlementaire elite wordt blijkbaar streng bewaakt door de partijen en door de gevestigde parlementairen.

Dubbelparlement en fracties

De tweede weg wordt in de organisatie-onderzoeken eigenlijk al ingeluid. Het gaat dan om het doorgedreven onderzoek van een cruciaal aspect in het parlementair functioneren. Twee belangrijke onderzoeken zijn in die richting door de Afdeling Politologie doorgevoerd: de federalistische splijding van het parlement en de fractiecohesie.

Bij de splijding in 1995 van het nationale parlement in een federaal en in gewestelijk en/of gemeenschapsparlementen, onder meer voor Vlaanderen en het Waalse Gewest, zijn zowel de werking van het parlement en zijn leden grondig onderzocht, samen met de keuzen van de parlementsleden voor één van de “vele” parlementen.

Jarenlange observatie van de politiek, inzonderheid van de Belgische politiek, leidt tot het verbijsterend besluit van een opvallend zwakke inbreng van het parlement, zeker in zijn institutioneel primair ingeschreven functie van “wetgevende macht”. Dit blijkt eens te meer uit het onderzoek: *Afscheid van het laatste dubbelparlement*.⁶³ Treffend is onder meer daarbij het groot aantal mandatarissen dat parlementair weinig actief is; wat vroegere onderzoeksresultaten bevestigt⁶⁴.

Ook al levert de Senaat het bewijs dat het in een pacificatie als de Sint-Michielsakkoorden, nog wel even de eigen opdracht kan bijstellen, de partij en haar verlengde in de fractie wegens duidelijk zwaarder in de besluitvorming. Het Belgisch parlementslicd bekleedt modaal gezien zeker geen sterk onafhankelijke positie. Het werk doorschuiven of overlaten aan een actieve parlementaire minderheid onderstreept dit nog. Het voorstel van *political engineering* om de Senaat te integreren in de Kamer en

63. W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Leuven, Acco, 1997, 256 blz.

zodoende tot een éénkamer federaal parlement te komen is minstens al doorgedrongen tot het politiek debat⁶⁵.

Het fundamenteel onderzoek komt zo bij de fractie en haar cohesie. Uit een vergelijkend onderzoek van 10 landen, en vooral van België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk blijken opvallende verschillen⁶⁶.

Een hogere cohesiegraad wordt in de regeringsfracties aangetroffen in geval van parlementaire systemen, van homogene regeringen en van proportionele kiesstelsels waarin er overdracht van stemmen is in volgorde van de lijsten. De zelfstandigheid van parlementen lijkt een minder vruchtbare onderzoekspiste: de sterke Scandinavische parlementen -met name de Zweedse Riksdag- paren een reële beleidsinvloed aan een hoge cohesiegraad; het Belgische parlement kent een hoge cohesiegraad, doch een bijzonder lage zelfstandigheid. Parlementen waar de regering geen positieve investituur dient te ontvangen en/of waar regeringen niet in het parlement ten val komen, kennen niet meteen een lagere cohesiegraad. Dit zijn opvallende resultaten, waarna het onderzoek verder in de diepte moet gaan en zich toespitst op drie staten: België, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. De impact van dissident stemgedrag wordt in de eerste plaats afgelezen aan het aantal nederlagen dat de regering wordt toegebracht door dissident stemgedrag, maar er wordt ook een eerder strategisch gebruik van dissidente stemmen blootgelegd naargelang de houding van de andere partijen en het onderwerp van de stemming. Dit oorspronkelijk vergelijkend onderzoek is bijzonder accuraat en verfijnd geoperationaliseerd.

De cohesiegraad is merkbaar het hoogst in de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers. Dissident stemgedrag komt vaker voor in het House of Commons, dan wel in de Assemblée nationale al naargelang de beschouwde dimensie. Het aantal dissidente stemmingen is het grootst in

65. Een recente formulering van het voorstel in: W. DEWACHTER, Parlement en regering: symbool en macht, blz. 25-42 in: R. MAES, *Democratie, legitimiteit, nieuwe politieke cultuur*. Leuven, Acco, 1997.

Voor het debat zie de standpunten van oud-eerste minister J.L. Dehaene en oud-SP-partijvoorzitter L. Tobback bij de opening van de Senaatszitting op 10 oktober 2000 en van eerste minister G. Verhofstadt die het voorstel overneemt bij de voorstelling van de begroting 2002 in het parlement op 9 oktober 2001. Voor persreacties zie *De Standaard*, *De Financieel Economische Tijd*, *Het Volk*, *De Morgen* en andere op 11 oktober 2001.

66. S. DEPAUW, *Cohesie in de parlementenfracties van de regeringsmeerderheid. Een vergelijkend onderzoek in België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk (1987-1997)*. Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 2000, 517 blz.

S. DEPAUW, Parliamentary Party Cohesion and the Scarcity of Sanctions in the Belgian Chamber of Representatives, in: *Res Publica*, 1999, nr. 1, blz. 15-39.

S. DEPAUW, *Partijcohesie in het parlement*. Leuven, Universitaire Pers, 2002, 214 blz.

Frankrijk; het aantal dissidente stemmen in het Verenigd Koninkrijk. Dissidenties tellen er vaak meer leden. Dissident stembedrag in België is veeleer een fenomeen van een “eenzame wolf”. Begin van de jaren '90 incasseren de Franse regeringen – ten gevolge de relatieve meerderheid waarover zij beschikken in het parlement- meer nederlagen bij parlementaire stemmingen dan de Britse Conservatieve regering. In de tweede helft van de jaren '90 is het aantal nagenoeg gelijk. In Frankrijk en in België komen dissidente stemmen vaker voor bij minder belangrijke stemmingen of stemmingen waarbij de partijstandpunten niet diametraal tegenover elkaar staan.

Vijf parlamentsmodellen

In het *Afscheid van het laatste dubbelparlement* worden tevens de ontwikkelingslijnen van het parlement in vijf opeenvolgende modellen van parlementair functioneren voor het eerst uiteengelegd⁶⁷. Doorheen de eeuwen hebben de parlementen zeer verschillende machtsposities bekleed tegenover de andere machtige protagonisten, bij zover dat parlementarisme geen eenduidig begrip is. Om de betekenis van parlementen te begrijpen moet men ze in die “evolutieeler” plaatsen en ze ook afzetten ten aanzien van de vele besluitvormingsmanieren die de hedendaagse polyarchie hanteert. Dit is een wezenlijk kernstuk uit de bijdragen van de Afdeling Politologie.

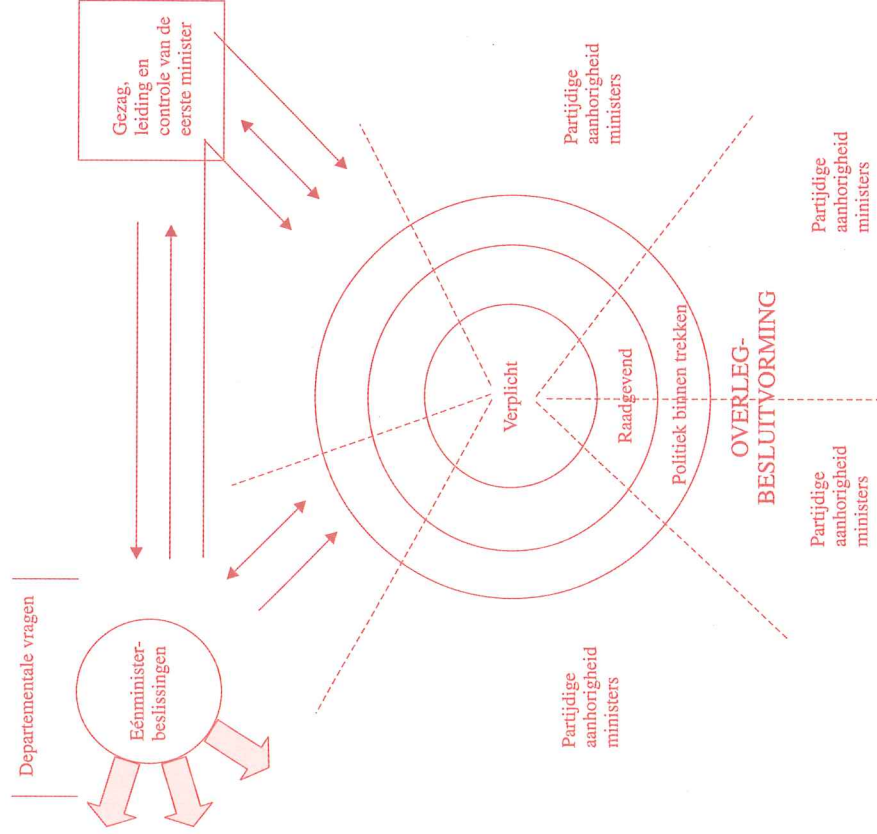
De regering

Uit de machts hiërarchie van de politieke posities blijkt de zeer prominente plaats van de regering in het politiek bestel. De rekrutering uit de hogere maatschappelijke stratificatie toont dat nog eens extra aan⁶⁸. Maar ook de localisatie in de ruimte toont de ongelijkheid en het stratificatieverschijnsel aan. Dat is door de Afdeling op zeer originele wijze in kaart gebracht⁶⁹. Opmerkelijk genoeg wordt nog veel te weinig onderzoek ver-

67. W. DEWACHTER, Het parlement: vijf modellen, N functies, blz. 17-53, in: W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Leuven, Acco, 1997.

68. E. DAS, Het Belgisch ministerieel carrièrepatroon. Proeve tot internationale vergelijking, in: *Res Publica*, 1987, nr. 2, blz. 207-229.

69. L. HOLVOET, *Morfologie van de politieke machtsposities te Brussel en het Vlaamse randgebied. Een politiek ruimtelijke studie*. Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel,

Spanningsveld bij de overlegbesluitvorming in een coalitieregering.

Spanningsvelden in een coalitieregering: éénministerbeslissing tegenover samenspraak; concentrische verplichtingsgraad tot overleg en de gezamenlijke beslissing; verschillende locaties van het overleg, o.m. in het kernkabinet; uiteenlopende partijde aanhorigheid van de ministers en de leiding van de eerste minister.

richt door de politologie in België naar de werking van de regering. Er is wel onderzoek over het tot standkomen van de regering en over haar val. En daarin heeft de Afdeling Politologie een niet onaanzienlijk aandeel⁷⁰.

Het functioneren van de regering, en meer bepaald van de coalitiegerechtiging krijgt veel minder aandacht. Het is alsof de politologie haar taak in deze als volbracht beschouwt met de studies over de val en de vorming van de regeringen. De Afdeling Politologie wil duidelijk dieper gaan, en vooral naar de dag-in dag-uit werking van de regering peilen⁷¹. Een belangrijke aanzet is de doorlichting van het ministerieel kabinet, sterk geproforceerd kenmerk in de Belgische politiek⁷². Ook dat onderzoek heeft later aan andere onderzoekscentra vervolg gekend⁷³. Verder is de Afdeling al behoorlijk opgeschoten met haar uitlijning van de rol van de eerste minister, met haar concentrische cirkels in de overlegbesluitvorming die de coalitieregering ten gronde is en met het "regeringskruis". De relatie van de regering met haar politieke partijen in het kader van een uitgesproken participatie is ook reeds voortreffelijk doorgeleefd.

De verdere exploratie van het regeringsfunctioneren staat vooraan in het programma van de Afdeling.

70. W. DEWACHTER, E. CLIJSTERS, Belgian Political Stability Despite Coalition Crises, blz. 187-216 in: E. BROWNE, J. DREYMANIS, *Government Coalitions in Western Democracies*. New York, 1982.

W. DEWACHTER, Instabilité gouvernementale et stabilité ministérielle, in: *Pouvoirs*, 1990, nr. 54, blz. 37-49.

Zie het uitgebreide hoofdstuk De coalitieregering vergt overleg, blz. 193-234 in: W. DEWACHTER, *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*. Leuven, Acco, 2001. Vergelijk de voorgaande versies van dit hoofdstuk in

W. DEWACHTER, *Politieke besluitvorming in België*. Leuven, Acco, 1992 en 1995.

71. J. NOPPE, Het parlementair optreden van de eerste minister in België en Nederland. Een vergelijking tussen de regeringen Martens VIII, Dehaene I en Lubbers III, in: *Res Publica*, 2000, nr. 4, blz. 521-546.

72. H. VAN HASSEL, Belgian Ministerial Cabinets: Spoils in a Spoiled Merit-system, in: *Res Publica*, 1973, nr. 2, blz. 357-369.

H. VAN HASSEL, *Het ministerieel kabinet. Peilen naar een sociologische duiding*. Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, 1974, 460 blz.

H. VAN HASSEL, Beleidssteun voor ministers: enige internationale vergelijkingspunten, in: *Acta Politica*, 1975, nr. 4, blz. 454-484.

73. Zie o.m. M. SUIJTFENS, S. WAI GRAFF, I even en werk van de kabinetssleden, in:

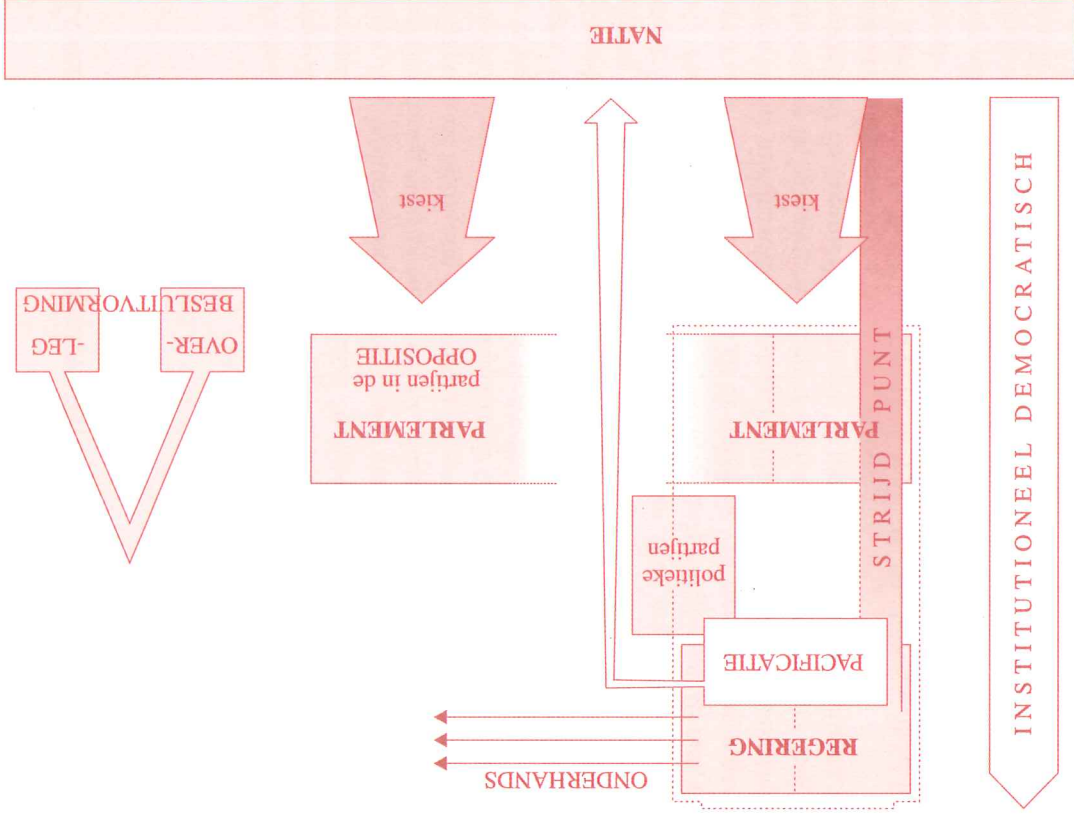
Zeven types van besluitvorming

Uitvloeisel van de zwakke inbreng van het parlement, maar vooral van de overvolle en razendsnelle beleidsagenda is het feit dat de besluitvorming grotendeels buiten de zogenaamde "wetgevende" macht loopt: in zeven types van besluitvorming⁷⁴. Er is wel de institutioneel-democratische besluitvorming maar zij wordt uiterst zelden toegepast in België. Er is het strijdpunt, de pacificatie, het overleg -voornamelijk inzake sociaal-economische materies-, er is de bureaucratie, de technocratie en de onderhandse besluitvorming. Elk van deze werkwijzen heeft haar eigen logica, haar eigen mogelijkheden, maar tevens haar democratische beperkingen. Bovendien bestaat de natuurlijke neiging bij de besluitvormers om weg te glijden van de meer democratische vormen naar de minder zichtbare, de snelle, in beperkte kring genomen beslissingen, liefst nog de onderhandse... Het vergt van de oppositie, zowel deze in de instellingen, als deze die werkt t.a.v. de publieke opinie, als de oppositie van verenigingen, organisaties en het middenveld veel aandacht, inzet en acties om de natuurlijke tendens tot de beslissingen in beperkte kring te leren kennen, om deze te controleren en eventueel er tegen in te gaan met andere objectieven en besluitvaardigheid.

Het feit dat de Belgische politiek in haar officiële leer nog altijd het tweede parlamentsmodel, gecombineerd met een deel van het derde als enig zaligmakende leer voorhoudt, samen met het feit dat zij hoger reikende en meer doorslaggevende democratische designs weigert, moet ten gronde geduid worden als het toedekken van het verlicht elitisme dat welig tiert in België door de mythe van de parlementaire democratie⁷⁵.

74. W. DEWACHTER, *Politieke besluitvorming in België*. Leuven, Acco, 1992, 372 blz.

75. W. DEWACHTER, *De mythe van de parlementaire democratie. Een Belgische analyse*.

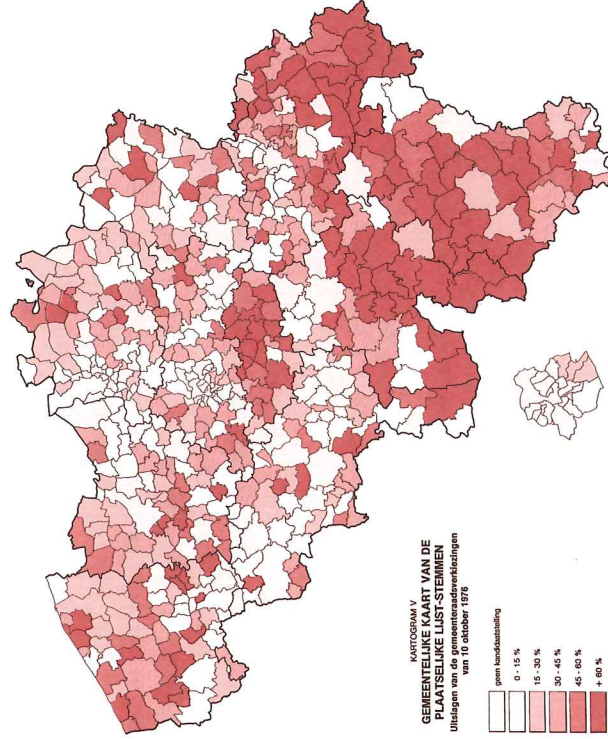
Vijfde model van parlementair functioneren.

Het hedendaags parlement, verdeeld tussen regeringsmeerderheid en oppositie, wordt overtroefd door de zeven types van besluitvorming

6. Politieke cultuur

De Afdeling Politologie “bekommt” zich reeds lang om de politieke cultuur, lang voordat de politieke wereld in België het daarover had. En dat loopt nog 15 jaar voor op de “ontdekking” van de zgn. nieuwe politieke cultuur. (Dat is ook lang voordat de managementstudies de bedrijfscultuur als belangrijke variabele ontdekken en promoten.)

De aandacht voor de politieke cultuur is in de Afdeling gekomen door de “ontdekking” van de verkiezingsgestalte, een belangrijke variabele die vooral bij de gemeenteraadsverkiezingen opvalt. Deze “ontdekking” van een moeilijk vatbare realiteit gebeurde in het kader van de eerste diepgaande politologische analyse van de gemeenteraadsverkiezingen in België, waarin o.m. aandacht was voor de verschillende vormen en intensiteiten van participatie en voor het gebruik dat de nationale politiek maakt van

Overtuigende illustratie van uiteenlopende verkiezingsgestalten en van verschillen in politieke cultuur, geregistreerd via het stemmen.

de gemeenteraadsverkiezingen⁷⁶. Voor 1958, 1964, 1970 en 1976 wordt uitgebreid onderzoek verricht naar die verkiezingsgestalten en stelt men vooral onder invloed van de fusie van gemeenten verschuivingen hierin vast⁷⁷. De gemeentepolitiek wordt meer “genationaliseerd”. Die operationalisering van de verkiezingsgestalte wordt in Nederland overgenomen.

Andere componenten uit de politieke cultuur die via verkiezingsonderzoek aandacht krijgen zijn de personificatie van de politiek via de verkiezingscampagnes en de televisie (zie hoger) en de motiveringscomponenten van het keuzegedrag⁷⁸.

Maar politieke cultuur is veel meer dan dat. Zij stelt wel een kolossaal probleem van operationalisering en vatbaarheid. Vandaar dat de Afdeling Politologie vooral werkt via de ingang van de vormdimensies: informatie, publieke opinie, ideologie, propaganda en politieke mythe. Op stuk van publieke opinie heeft de Afdeling in 1990 een ophefmakend onderzoek over de monarchie verricht.

Monarchie

Voor de Afdeling Politologie vormt de macht van het koningschap een niet te miskennen aandachtspunt. In 1990 is een uitgebreid beeld geschetst van de houding in de Belgische publieke opinie tegenover het koningschap. In tegenstelling tot de jaren '40 en '50 toont dit onderzoek de grotendeels onproblematische verhouding van de burgers tot het staatshoofd aan⁷⁹. In 1998 is, zoekend in hogere machtsstrata, de besluitvormingscapaciteit van koning Boudewijn in de Belgische binnenlandse politiek grondig bestudeerd, waaruit blijkt dat koning Boudewijn meer dan eens verder ging dan het door de “parlementaire monarchie” aanvaarde “to inform, to consult, to warn”⁸⁰.

76. W. DEWACHTER, G. VAN DE PUT, E. LISMONT, *De politieke zeggingskracht van gemeenteraadsverkiezingen*. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1970, 212 blz.

77. W. DEWACHTER, Gestalten van gemeenteraadsverkiezingen en de samenvoeging der gemeenten, in: *De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek*. Brussel, Internationaal Colloquium, Gemeentekrediet, 1992, blz. 465-489.

78. W. DEWACHTER, De eigenheid van de gemeenteraadsverkiezingen. De provincieraadsverkiezingen dan nog in hun kielzog, blz. 1-29, in: H. REYNAERT, D. VERLET, *Lokale en provinciale politiek*. Brugge, Vanden Broele, 2000.

79. B. MADDENS, De monarchie en de publieke opinie in België, in: *Res Publica*, 1991, nr. 1, blz. 135-176.

80. E. GERARD, Koning Boudewijn, de regering en de binnenlandse politiek, blz. 114-135, in: C. KONINCKX, P. LEFEVRE, *Boudewijn. Een koning en zijn tijd*. Tielt,

Politiek bewustzijn van de burgers

Een polyarchie kan maar behoorlijk functioneren als de politieke kennis en het politiek bewustzijn van de burgers nauwkeurig in kaart gebracht worden, zodat men de deficiënties kan opsporen en adequate remedies gezocht kunnen worden.

Belangrijke onderzoeken naar de politieke kennis en de belangstelling zijn doorgevoerd⁸¹. Het resultaat is wel zeer teleurstellend: bijzonder laag, afhankelijk van de klassieke sociografische categorieën. En dat in lengte van jaren⁸².

Ook het natiebewustzijn van Vlamingen en Walen in een moeilijke samen te houden staat als België verdient onderzoeks aandacht. De Afdeling heeft er opvallende kennisbijdragen toe geleverd⁸³. Gaandeweg zijn dit ook stappen om kennismatig greep te krijgen op de ware aard van de publieke opinie en haar wetten van verandering, fluctuaties en constantheid. Doch daartoe moet nog veel empirisch onderzoek verricht worden.

Werkt de Afdeling ten aanzien van de politieke cultuur vooral via de vormdimensies, ook de aanpak van R. Lepsius via de dominante cultuur, de tegencultuur en de subcultuur wordt uitgetest⁸⁴. Het aflijnen van de elitaire consensus is daarvan een prominent voorbeeld.

81. B. MADDENS, W. DEWACHTER, Politieke kennis, blz. 131-146, in: M. SWYNGEDOUW, J. BILLIET, e.a., *Kiezen is verliezen. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen*. Leuven, Acco, 1993.

B. MADDENS, W. DEWACHTER, Politieke belangstelling, kennis en onderlegdheid, blz. 139-158, in: M. SWYNGEDOUW, J. BILLIET, *De (on)redelijke kiezer. Verkiezingen van 21 mei 1995*. Leuven, Acco, 1998.

82. W. DEWACHTER, Peilen naar de politieke kennis van de Belgische burgers, in: *Res Publica*, 1993, nr. 2, blz. 237-268.

Zie ook de bijdragen van de Afdeling in het GLOPO-onderzoek, in: *Res Publica*, 1975, nr. 4.

In deze context is ook ruim aandacht besteed aan de inventarisering van de vele opiniepeilingen vanaf het midden van de jaren 70. Zie o.m. E. DAS, *Political Opinion Polls in Belgium in 1974-1989*. Index of Keywords and References, in: *Res Publica*, 1991, nr. 3-4, blz. 641-659.

83. B. MADDENS, e.a., *O Dierbaar België! Het natiebewustzijn van Vlamingen en Walen*. Leuven, ISPO, 1994, 131 blz.

B. MADDENS, Een vaderland om te beminnen? Het nationale bewustzijn van laastrejaarscholieren, in: *Res Publica*, 1989, nr. 1, blz. 49-73.

84. R. LEPSIUS, Zum Wandel Gesellschaftsbilder in der Gegenwart, in: *Kölner Zeitschrift für Soziologie*, 1962, nr. 3, blz. 449-458.

**COLLÈGE d'EUROPE
COLLEGE OF EUROPE**

ELECTIONS IN THE COUNTRIES OF
THE EUROPEAN COMMUNITIES AND
IN THE UNITED KINGDOM
*
ÉLECTIONS DANS LES PAYS DES
COMMUNITÉS EUROPÉENNES
ET DANS LE ROYAUME-UNI
*
VERKEEREN IN DE LANDEN VAN
DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN EN
IN HET VERENIGD KONINKRIJK
1957-1959

CENTRUM VOOR POLITIEKE STUDIEÏN, I.E.S.P.O.
CENTRE D'ÉTUDES POLITIQUES, I.R.E.S.P.

DE KRACHT VAN DE
VOORKEURSTEN IN STAD EN DORP

Bram Waters

Alding Politologie - Leuven

W. DEWACHTER
**BESLUITVORMING
IN POLITIEK
BELGIË**

audio

**HISTOIRE
DU MOUVEMENT
OUVRIER
CHRÉTIEN
EN
BELGIQUE**

Éditions du Centre
Emmanuel Grand
Paul Vuyens
TOME I
MÉMOIRES 16
Louvain, Séminaire (Paris 1964)

Rebellen
in het
parlement

Paul Vuyens
(1957-1963)

in de kluise van volksvertegenwoordigers

SAM
OPELWU

**Vijftig jaar
volksvertegenwoordiging**
De circulatie onder de Belgische parlementsleden
1946-1995

Stefan Fiers

AWK

**BESLUITVORMINGSTYPES
EN EFFECTIVITEIT IN
HET AUTOSNEL
BELEID IN BELGIË**

WEGEN

Joséph Gœtgen
Alfred Peltzgen
KU Leuven

**DRIE NIEUWE
PARLEMENTEN**
Praktische gids voor lezers en kandidaten

Bart Madfrent

Paul Madfrent heeft een
groot aantal jaren
aan de Universiteit van
Leuven gewerkt en heeft
aan de Universiteit van
Leuven een doctoraat
in de rechten behaald.
Hij is nu werkzaam
aan de Universiteit van
Leuven.

Daudénils/Leuven

OVER
**PAR
CRATIE**

Wilfried Dewachter
Léon De Winter

Een zeer omstreden werkelijkheid die zelden precies gedefinieerd wordt, is de elite. De elite, waarover Wright Mills geschreven heeft: "Were we to select our field of study according to the ready availability of much unworked material, we should never choose the elite. And yet, if we are trying to understand something of the true nature of society, we cannot allow the impossibility of rigorous proof to keep us from studying whatever we believe to be important"⁸⁵. En de elite is belangrijk.

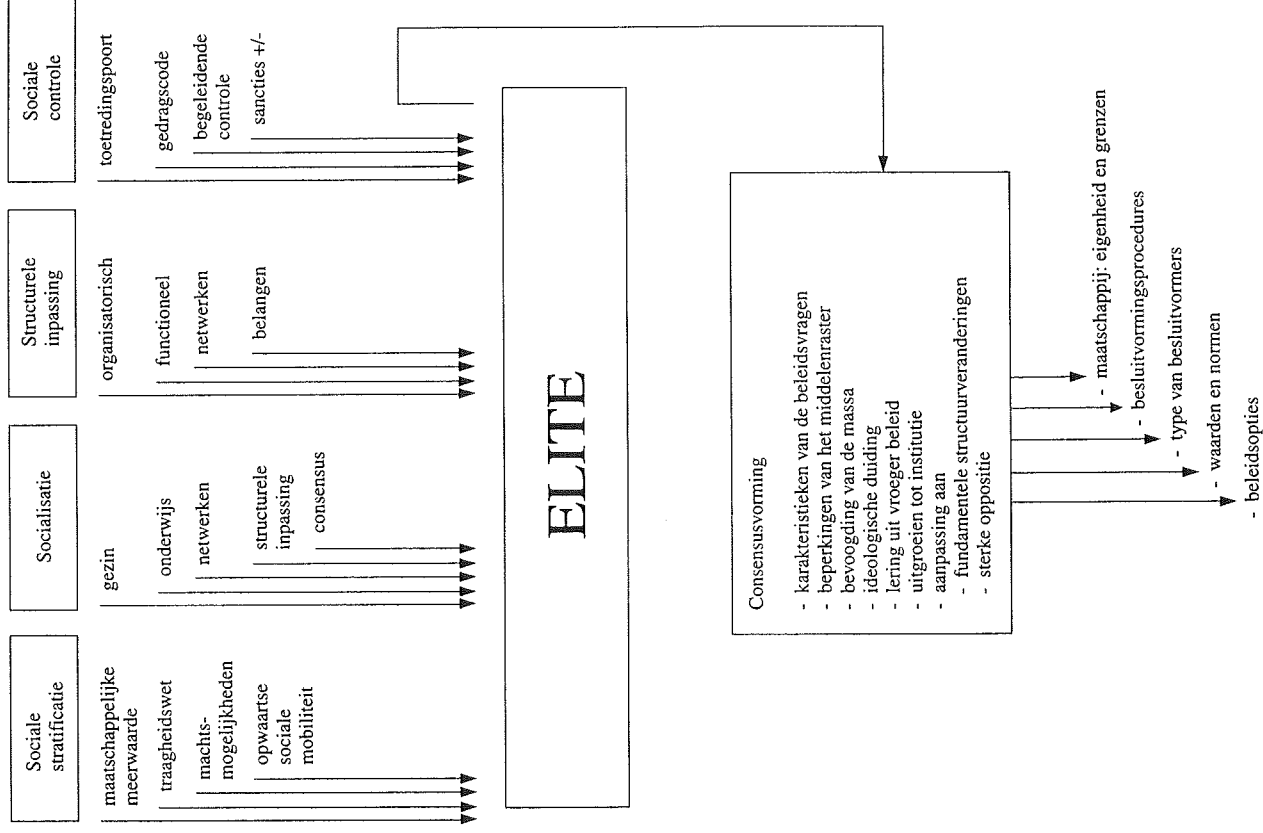
Via de besluitvorming is zij al onrechtstreeks in het vizier getrokken. Maar de Afdeling Politologie heeft ondanks de afwezigheid van veel bronnen en vooral ondanks de hoge moeilijkheidsgraad, toch de elite bestudeerd onder twee belangrijke hoofdingen.

Elitaire consensus

De Afdeling Politologie is internationaal de eerste om het verschijnsel elitaire consensus wetenschappelijk te onderkennen. Zij heeft hem tevens uitvoerig voor België kunnen beschrijven.⁸⁶ Vastgesteld in 1972 zijn tot op heden slechts weinige punten uit die consensus gewijzigd. Die wijzigingen komen er als antwoord op fundamentele structuurveranderingen en op een langdurig sterke oppositie, in de vorm van een sociale beweging. Zie verder het opmerkelijke onderzoek over de beleidsrealisaties van de oppositie.

85. C. WRIGHT MILLS, *The Power Elite*, Londen, Oxford University Press, 1978, (eerste uitg. 1956), blz. 363.

86. W. DEWACHTER, Elitaire consensus en veranderingen. Problemen en ontwikkelingen in het Belegisch politiek systeem, in: *Civis mundi*, 1972, nr. 8, blz. 230-236.

Factoren die de totstandkoming van elites en van elitaire consensus bewerkstelligen.

Elite-circulatie

Tevens is, in navolging van het Duitse onderzoek van W. Zapf, voor België het ritme van de wisseling op eliteposities beschreven.⁸⁷ Alleen voor politieke posities, vooral de regeringsposities, stelt men een hoog verloop vast. Positiebekleders in andere maatschappelijke sectoren kennen een grote bestendigheid. Dit betekent dat zij het lange tijd "met mekaar moeten doen". Hieruit vloeit voort dat de factoren voor elitevorming en voor elitaire consensusvorming in die bestendigheid een groot draagvlak krijgen. Omgekeerd verkleinen de kansen op plotse veranderingen met grote draagwijdte navenant. Dit vormt in die sectoren een sterke behoudende tendens, meer nog, het zijn moeilijk te nemen, behoudende structuren.

Recent onderzoek naar het zwak doorstoten van vrouwen naar leidendes posities in de politiek bevestigt deze algemene vaststellingen van grote bestendigheid op eliteposities.⁸⁸ Naar de verklaring is uitgebreid gepeild via een analyse van de binnenpartijdige participatie van vrouwen, voor wie het moeizaam opklimmen is naar de maatschappelijke en politieke top⁸⁹. Zoals in elke emancipatiestroming! De analyse bevestigt eerder onderzoek naar vroegere sociale bewegingen⁹⁰.

87. H. CAMMAER, *Circulatietafel van de Belgische elite*. Leuven, Afdeling Politologie, 1977, 332 blz.

H. CAMMAER, *Omschrijving van de elite in België*. Leuven, Afdeling Politologie, 1977, 89 blz.

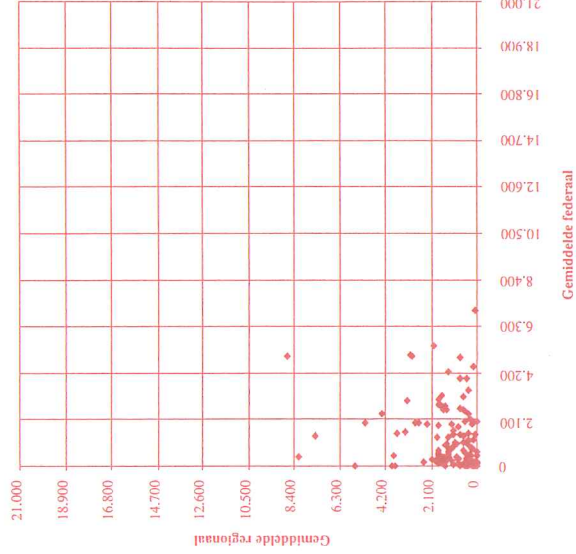
W. DEWACHTER, *Crises macro-sociales et stabilité de l'élite*. Etude de l'élite belge face aux perturbations sociales dans la période 1919-1981, in: *Res Publica*, 1982, nr. 2, blz. 305-325.

88. J. CRAEGHS, W. DEWACHTER, *Femmes élues. Une première enquête sur la signification de la représentation proportionnelle, le vote en tête de liste et la suppléance*. Leuven, 1997. Rapport présenté au Conseil de l'Egalité des Chances entre hommes et femmes.

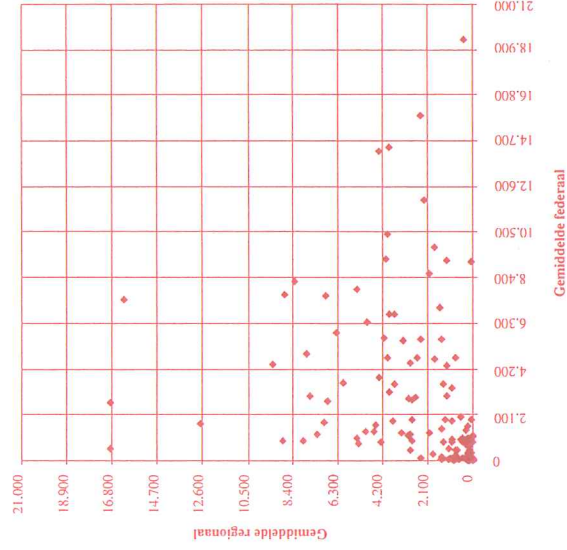
89. K. PEIRENS, W. DEWACHTER, *Vrouwen in het functioneren van politieke partijen*. Leuven, Afdeling Politologie, 2000, 185 blz.

90. K. HOUBEN, *Wet en werkelijkheid inzake het taalevenwicht in het Belgisch officieel rencors 1938-1982*, in: *Res Publica*, 1983, nr. 1, blz. 83-93.

W. DEWACHTER, *Elite-circulatie en maatschappelijke ontvoogding*. De Belgische elite tegenover de Vlaamse Beweging, in: *Tijdschrift voor sociologie*, 1981, nr. 3-4, blz. 109, 259.

Spreading van de leden van de meerderheid op basis van hun gemiddelde activiteit.

Spreading van de leden van de oppositie op basis van hun gemiddelde activiteit

Oppositie

Onmisbaar in de polyarchie is de oppositie. R. Dahl noemt ze, in de lijn van O. Kirchheimer: "Eén van de grootste ontdekkingen waartoe de mensheid ooit is gekomen"⁹¹. Zij verdient dan ook ten volle de aandacht van het politologisch onderzoek.

De Afdeling Politologie heeft daarover baanbrekend onderzoek verricht door aan te tonen, tegen alle geldende politieke opvattingen in België in, dat de oppositie als oppositie vermag een aantal van haar programmapunten te doen realiseren⁹². En soms echt niet van de minste. Zij moet dan wel op de verschillende platformen van de oppositie langdurig werkzaam zijn, met de vereiste verve en kracht. Het coalitiekarakter van de regeringen en het problemenformulerend karakter van de verkiezingen in België zijn daarbij ook belangrijke verklarende factoren. Dit onderzoek heeft de regeringspartijen van de jaren 1965 tot 1971 jarenlang opvallend aan het denken en tegenargumenteren gezet. Ook hedendaagse oppositiepartijen spiegelen zich nog aan zulke beleidsoutput.

Separatisme

Met de revolutie is het separatisme de sterkste vorm van oppositie, gezien deze sociale beweging het bestaande land naar het "leven staat". Dit onderzoek is tevens een onderzoek naar tegenculturen en een toepassing van de besluitvormingsanalyse in uiterst moeilijke situaties⁹³. Het

91. R. DAHL, *Political Oppositions in Western Democracies*. New Haven, Yale University Press, 1966, blz. XV.

92. W. DEWACHTER, E. LISMONT, G. TEGENBOS, The Effect of Opposition on Government Policy. The Belgian Case from 1965 to 1971, in: *European Journal of Political Research*, 1977, nr. 3, blz. 245-265.

Zie ook: G. TEGENBOS, Overeenkomst en tegenstellingen in de verkiezingsplatformen, in: *Res Publica*, 1974, nr. 3-4, blz. 425-449.

93. L. HOOEGHE, *Separatisme. Conflict tussen twee projecten voor natievorming. Een onderzoek op basis van drie succesvolle separatismen*. Leuven, Afdeling Politologie, 1989,

onderzoek naar het separatisme is des te meer aangewezen daar België ontstaan is uit een separatisme en wel eens bedreigd is geweest en nog wordt met separatistische bewegingen.

Twee geweldloze en een gewelddadige secessie worden in dit grondig onderzoek uitgepluisd. Doorheen de "verhalen" wordt gepeild of een gemeenschappelijk patroon terug te vinden is.

Wie neemt het voortouw bij een separatistisch proces? Nationalistische en separatistische bewegingen lijken geleid te worden door beperkte sociale strata die onmiddellijk meer macht zouden verwerven als hun regio zelfstandig wordt. Dat kan vooreerst de elite binnen de regio zijn, op voorwaarde dat ze in de eigen regio onbedreigd is. Dan kan ze er belang bij hebben om zich los te maken van het centrum. Ofwel zijn het sociale strata in opmars. Ze hebben zich cultureel en sociaal-economisch opgewerkt en willen dat ook politiek verzilveren. Daarvoor kunnen ze theoretisch twee richtingen uit: ze kunnen gecoöpteerd worden door de elite van het centrum, of ze kunnen er zich tegen afzetten. In het eerste geval weet het centrum het groeiend potentieel te mobiliseren, in het tweede geval ontstaat er nationalistische mobilisatie. Separatisme is daarom in se een elite- of aspirant-elite-beweging. Zeer zelden is die aspirant-elite ook een waarachtige tegen-elite, niet in IJsland en evenmin in Noorwegen.

Maar waarom nemen er vaak ook andere strata deel, die geen duidelijk belang hebben bij meer politieke autonomie? Ook bij hen speelt het belangenmotief mee. Ze hebben de nationalistische of separatistische beweging nodig om oplossingen af te dwingen voor hun niet-nationalistische problemen: agrarische problemen, onderwijsproblemen, de sociale gevolgen van de modernisatie, hun vraag naar meer democratie. Zo kunnen ze hun maatschappelijke positie versterken. Een separatistische beweging appelleert aan de hele bevolking van de regio.

In de lijn van dit onderzoek is in de Afdeling een grondige sociologische analyse doorgevoerd naar de mate van uiteengroeien van België⁹⁴. De belangrijkste dragende elementen in die beweging zijn opvallend sterke structuren als partijwezen, massacommunicatie, onderwijs en socialisatie.

94. W. DEWACHTER, *De dualistische identiteit van de Belgische maatschappij*. Amsterdam, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 1992, 31 blz.

W. DEWACHTER, Belgique: la déchûture? in: *Politique internationale*, 1978, nr. 78,

Besluit

De Afdeling Politologie werkt voor haar onderzoek in de vorm van een hoge piramide met zeer schuin opstaande zijden. Vooreerst is er de brede basis, onderaan bij burgers en kiezers die via verkiezingen hun macht tijdelijk afstaan. Dan komen de opstaande flanken van tegelijk doorstroming en afremming: de politieke partijen, het "middenveld" en hun pogingen tot inbreng in de verschillende besluitvormingswijzen. Deze lijnen en vlakken klimmen zeer steil: ze verenigen bijzonder snel als het op participatie aankomt; zeker in een politiek bestel als het participatieve België. En bovenaan is er een smalle top: de elite, met als drijvende maar tevens gecontroleerde kern: de politieke klasse, gevat in een verlicht elitisme.

Kenmerkend in deze lange onderzoeksweg is wel de analyse van het hele bestel met zijn besluitvormingswegen. Want een kernstuk van de onderzoeksoopdracht is de politieke dynamica inzichtelijk maken. Politiek is actie, is ontwikkeling, verandering en gebeuren. Daarin moet inzicht geschapen worden.

Bewust is niet gekozen voor een specialisatie op één welbepaald deel-terrein. De ganse structurering, met veel aandacht voor de instellingen maar vooral voor het actioneel gebeuren en het procesmatig verloop zijn binnengebracht in het onderzoek. Dat daarbij selectief de klemtonen van onderzoek gelegd worden op de cruciale variabelen in het bestel en de besluitvorming is een absolute vereiste van werkbaarheid.

In vergelijking met de kennis in het begin van de jaren zestig, zeker inzake politiek in België, is er een opvallende vooruitgang geboekt. De inspirerende en richtinggevende aanbreng van de Afdeling Politologie is daarin zeer aanzienlijk. Die aanbreng is in volledige onafhankelijkheid tot stand gebracht zoals het in de wetenschap, ook in de gedragswetenschappen hoort te zijn. De vakgroep Politologie heeft voor die autonomie een aanzienlijke prijs aan zgn. "beleidsgericht" onderzoek moeten betalen. Maar het eindresultaat -hoe moeizaam ook bereikt- is de moeite waard. Het beeld is nu scherp uitgetekend; voor sommigen in de politiek zelfs al te scherp. Dit dient nader in internationaal vergelijkend onderzoek verdiept te worden en nog een aanzienlijk stuk meer verklaard. Die internationale vergelijking moet ook toelaten de bevindingen wetenschappelijk meer te testen op hun veralgemeenbaarheid of reikwijdte. Een aantrekkende

lijke wetenschappelijke opgave voor jaren nog!

Lijst van schemata, grafieken en kaarten

Blz.

- 8 Uittreksel uit de eerste Europese verkiezingskaart, m.n. deze van de sociaal-democraten. Soortgelijke kaart werd opgesteld voor de communisten, de socialisten, de christen-democraten, voor het centrum en de rechterzijde en voor de liberalen.
Uittreksel uit: J. DE MEYER, I. KORMOSS, e.a., *Elections in the Countries of the European Communities and in the United Kingdom, 1957-1959*. Brugge, De Tempel, 1967.
- 13 Lijst van al de onderzoeken van de Afdeling Politologie naar de omvang en de kostprijs van verkiezingscampagnes in België. (De verkiezingen van 1978, 1988 en 1989 zijn niet voldoende omvangrijk onderzocht kunnen worden om betrouwbare schattingen te kunen maken.) Vanaf 1989 treedt de wet terzake in voege. De tellingen in 1991, 1995 en 1999 bevestigen de schattingen van de Afdeling.
- 16 De machts hiërarchie van de topposities in België, volgens het onderzoek bij de elite, zowel in 1967 als in 1990, en bij een doorsnede van de bevolking in 1990. Samengevoegde lezing van grafieken uit: W. DEWACHTER, E. DAS, *Politiek in België: geprofileerde machtsverhoudingen*. Leuven, Acco, 1991, 182 blz.
- 20 Een greep belangrijke publicaties van de Afdeling Politologie, uit de loop der jaren.
- 30 De wet van de zwakke parlementen, instellingen en organisaties.
Uittreksel uit S. DEPAUW, *Do Second-Order Elections Make for Second-Order MEPs ? MEP Recruitment in Belgium 1979-1999*.
1st YEN Research Meeting on Europeanization. Siëna, november 2001.
- 37 Spanningsveld bij de overlegbesluitvorming in een coalitieregering.
Uittreksel uit: W. DEWACHTER, *De mythe van de parlementaire democratie*. Leuven, Acco, 2001, blz. 203.
- 40 Het vijfde model van parlementair functioneren. Het parlement is én verzwakt én opgedeeld tussen meerderheid en oppositie en wordt bovendien geconfronteerd met zeven uiteenlopende manieren van besluitvormen.

Uittreksel uit: W. DEWACHTER, Het parlement: vijf modellen, n functies, in: *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Leuven, Acco, 1997, blz. 38.

41 Kaart van de verkiezingsresultaten van de plaatselijke of gemeentelijke lijsten bij de eerste verkiezingen in de gefusioneerde gemeenten van 1976.

Uittreksel uit: L. HOLVOET, De nieuwe politieke kaart van België, in: *Res Publica*, 1976, nr. 3-4, blz. 445-460.

L. Holvoet stelde ook de kaarten van de CVP/PSC, de socialisten, de liberalen en de Volksunie/Rassemblement Wallon op.

44 Een tweede greep belangrijke publicaties van de Afdeling Politologie, uit de loop der jaren.

46 Het ontstaan en het instandhouden van de elite is de resultante van vele, complexe factoren, ook in de moderne maatschappij. Een uitgebreid verder onderzoeksprogramma ! En volgens C. Wright Mills bepaald niet gemakkelijk !

Zie o.m. W. DEWACHTER, *Besluitvorming in politiek België*. Leuven, Acco, 1992, blz. 314-330.

Zie tevens: H. CAMMAER, *Omschrijving van de elite in België*. Leuven, Afdeling Politologie, 1977, 89 blz.

H. CAMMAER, *Circulatietafel van de Belgische elite*. Leuven, Afdeling Politologie, 1977, 332 blz.

48 Omvang en spreiding van de parlementaire activiteit over het federale en het gewestelijk/gemeenschapsniveau van 249 parlementaire dubbelmandaten : 165 kamerleden en 84 senatoren met 169 leden van de Vlaamse Raad en 80 van de Waalse/Franse Gemeenschapsraad.

Uittreksel uit I. THOMAS, "Words, words, words..."?, in: *Afscheid van het laatste dubbelparlement*. Leuven, Acco, 1997, blz. 112.

Inhoud

Een wetenschappelijke cultuur

1. Verkiezingen

Eerste stap: originele verkiezingscartografie

Een fundamentele stap: Wat beslissen verkiezingen?

Hoe verkiezingen organiseren?

Beperking kostprijs verkiezingscampagne

Uittekening van de "federaliserende" kieskringen bij de Europarlementsverkiezingen van 1979

De meervoudige voorkeurstem

De rechtstreekse regeringskeuze

Hoe beslissen kiezers?

2. Politieke partijen

Van laag naar hoog

Participatie

Leiding

Organisatie

3. Het "middenveld"

4. Het politiek bestel

Machtverhoudingen

Het parlement

Organisatorische ontwikkeling

Wie wordt parlementslid?

Dubbelparlement en fracties

Vijf parlementsmodellen

De regering

5. Zeven types van besluitvorming

6. Politieke cultuur

Monarchie

Politiek bewustzijn van de burgers

3

7

7

10

12

12

14

14

15

17

19

19

21

22

24

27

31

31

31

32

33

34

36

36

39

41

42

43

7. Elite	45
Elitaire consensus	45
Elite-circulatie	47
8. Oppositie	49
Separatisme	49
Besluit	51
Lijst van schemata, grafieken en kaarten	53